

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

**SPECIFIKA MANŽELSKÉHO ZADLUŽOVÁNÍ A JEHO DOPAD NA VZTAH
MEZI MANŽELY**

Diplomová práce

Bc. Zdeňka Zadinová

Vedoucí práce: Ing. Alena Opletalová, Ph.D.

Olomouc 2023

PROHLÁŠENÍ STUDENTA

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V České Bělé dne 20. 4. 2023

.....

Bc. Zdeňka Zadinová

Velmi děkuji vedoucí práce Ing. Aleně Opletalové za její vstřícnost, ochotu, cenné rady a odbornou pomoc při zpracování této práce. Dále děkuji všem respondentům, které jsem oslovila a byli ochotni odpovídat na otázky.

ANOTACE

Jméno a příjmení	Bc. Zdeňka Zadinová
Katedra nebo ústav	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce	Ing. Alena Opletalová, Ph.D.
Rok obhajoby	2023

Název práce	Specifika manželského zadlužování a jeho dopad na vztah mezi manžely
Název práce v angličtině	The specifics of marital indebtedness and its impact on the relationship between spouses
Anotace práce	Diplomová práce se zabývá fenoménem zadlužování české společnosti, zejména pak zadlužováním manželů, které má svá specifika. V teoretické části popisuje příčiny a důsledky zadlužování, vymezuje legislativní rámec manželství včetně majetkových vazeb mezi manžely a jejich společnou odpovědnost za vznikající dluhy. Ve čtvrté kapitole je nastíněno řešení dluhové situace společným oddlužením manželů. Praktická část obsahuje kvalitativní výzkumné šetření, které bylo realizováno metodikou případových studií. Cílem výzkumné části bylo zjistit, jaký vliv má zadlužování v manželství na vztah mezi manžely. Dále pak, zda se na jejich vztahu promítlo společné oddlužení manželů.
Klíčová slova	Manželství, dluhy, vztahy mezi manžely, insolvence, rodinné právo, ochrana třetích osob
Anotace v angličtině	The diploma thesis deals with the phenomenon of indebtedness of Czech society, especially the indebtedness of spouses, which has its own characteristics. In the theoretical part, it describes the causes and consequences of indebtedness, defines the legislative framework of marriage, including property ties between spouses and their joint responsibility for arising debts. In the fourth chapter, the solution to the debt situation by joint debt relief of the spouses is outlined. The practical part contains a qualitative research investigation, which was implemented using the methodology of case studies. The aim of the research part was to find out what effect debt in marriage has on the relationship between spouses. Furthermore, whether the spouses' joint debt relief was reflected in their relationship.
Klíčová slova v angličtině	Marriage, debts, relations between spouses, insolvency, family law, protection of third parties
Rozsah práce	62 stran
Jazyk práce	Český jazyk

OBSAH

Úvod.....	7
TEORETICKÁ ČÁST.....	9
1 Fenomén zadluženosti v dnešní společnosti.....	9
1.1 Příčiny zadlužování.....	11
1.2 Nezaměstnanost.....	12
1.3 Sociálně patologické jevy.....	12
1.4 Důsledky zadlužování.....	14
2 Manželství jako nejmenší ekonomická jednotka.....	17
2.1 Druhy sňatků.....	18
2.1.1 Občanský sňatek.....	18
2.1.2 Církevní sňatek.....	18
2.2 Povinnosti a práva mezi manželi.....	19
2.3 Manželská majetková práva.....	21
2.4 Společné jmění manželů a majetkové režim.....	21
2.4.1 Společné jmění manželů.....	21
2.4.2 Výlučná majetková práva.....	22
2.5 Majetkové režimy odlišné od zákonného režimu.....	23
2.5.1 Smluvený režim.....	23
2.5.2 Další typy manželských majetkových režimů a práva majetku v těchto režimech.....	25
3 Dluhy v manželství.....	27
3.1 Právní režim dluhů v manželství.....	27
3.1.1 Dluhy, které jsou součástí společného jmění.....	27
3.1.2 Dluhy, které nejsou součástí společného jmění, ale vnikly za trvání SJM jednomu z manželů.....	28
3.1.3 Dluhy, které vnikly jen jednomu z manželů před uzavření manželství.....	29
3.1.4 Dluhy, které má jeden z manželů vůči druhému.....	29
3.2 Ochrana třetích osob.....	29
3.2.1 Zánik a vypořádání společného jmění manželů.....	31
4 Insolvence jako řešení zadlužení manželů.....	34
4.1 Nejnovější úprava z roku 2019.....	34

4.2 Oddlužení manželů.....	35
PRAKTICKÁ ČÁST.....	37
5 Metodologie, případová studie.....	38
6 Metoda sběru dat, rozhovor.....	39
6.1 Analýza a interpretace dat.....	40
6.2 Etické otázky.....	40
7 Kazuistiky zaměřené na dluhovou situaci manželských párů.....	41
8 Analýza a porovnání všech kazuistik podle výzkumných otázek.....	50
9 Shrnutí výsledků šetření a diskuze.....	54
Závěr.....	56
Seznam použitých zkratk.....	58
Seznam použité literatury a zdrojů.....	59

Úvod

Tématem této práce jsou dluhy v manželství, jejich specifika v manželském životě. Jejich dopad na manželský život v materiální, ale i v osobní, vztahové rovině.

Zadlužování je fenoménem dneška, je to celospolečenský jev, který se nevyhýbá ani nejmenším ekonomickým jednotkám, rodinám a manželstvím. Tento jev je v manželství specifický tím, že pokud se zadlužuje, byť jeden z manželů, dopady mohou mít ničivý účinek i na druhého z manželů, který se nezadlužuje. Podklady pro tuto práci byly čerpány v praxi občanské poradkyně, téma dluhy a problémy s na ně navazující jsou dominantním tématem občanského poradenství. Do poradny přicházejí manželské páry, které se nachází v nelehké sociální situaci a často jsou v bezvýhodné pozici.

Cílem této práce je:

- Zjistit, jaký vliv má zadlužování v manželství na vztah mezi manžely.

Dílními cíli jsou:

- Objasnit, jak se jejich vzájemný vztah vyvíjel od zadlužování, přes proces insolvenčního řízení a nakonec, jaký mělo na jejich vztah osvobození od nesplacených závazků.
- Zjistit, zda byl počáteční sociální status manželů určující pro jejich zadlužování a zda bylo důležité, kdo z manželů se zadlužoval.
- Analyzovat příčiny, které vedly jednotlivé manželské páry k zadlužování.
- Popsat i příčiny, které vedly páry do Občanské poradny v Jihlavě svůj problém s dluhy řešit.
- Doporučit a navrhnout poradnám občanského poradenství způsoby práce se zadluženými manžely.

Pro objasnění cílů práce bude použito výzkumné metody případové studie, kdy za pomoci narativního rozhovoru bylo možno analyzovat a popsat k jakým změnám ve vztahu manželů docházelo.

Závěrečná práce je strukturovaná do dvou částí teoretické a praktické. Teoretická část je věnována zejména vymezení pojmu zadluženost, popsán legislativní rámec, ve kterém se manželské zadlužování pohybuje. A v neposlední řadě vymezuje specifika, kterými se dluhy v manželství řídí a jak probíhá řešení dluhové situace v manželství.

V praktické části je veden kvalitativní výzkum s výzkumným vzorkem, který sestává z šesti manželských párů, které svou situaci řešily prostřednictvím Občanské poradny v Jihlavě a oddlužením. Jednotlivé páry měly různý společenský status, prostředí,

ze kterého pocházely a geneze jejich zadlužování byla odlišná, aby bylo možné výsledky výzkumu zobecnit.

V závěru práce bylo použito i doporučení a návrhy pro občanské poradny, jak postupovat v práci se zadluženými manželskými páry, tak, aby byly zohledněny všechny jednotlivosti a specifikace jmenovaného zadlužování.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Fenomén zadluženosti v dnešní společnosti

Současný svět, zdá se, stojí a padá s ekonomikou a penězi. Peníze rozhodují, rozhodují o velkých, ale i o malých věcech a rozhoduje i o tom, jaký je náš život. O tom, zda jsme spokojeni, či nespokojeni. Potažmo jsou i důvodem, jestli jsme zdraví nebo nemocní. Prostřednictvím peněz si plníme osobní přání a sny, cítíme se svobodní či nikoli. Měří se jimi i míra možností, které máme, jestli naše děti budou moci studovat, jestli budeme cestovat, jestli budeme moci provozovat činnosti, které máme rádi. (Kociánová, 2012)

Ivan Noveský a kol. (2009) mluví o penězích tak, že jsou v prvotní řadě spojeny s nakupováním a prodejem. Potřeba peněz roste v každé ekonomice, ve které jednotlivé subjekty začnou obchodovat. Již v době, kdy bývalo platidlem zlato, či jiné drahé kovy bylo potřeba znát hodnotu takového platidla.

Kociánová (2012) se zamýšlí nad tím, jak je důležité si zajistit si svůj příjem, dává tuto potřebu souvislosti se zodpovědností každého člověka za svůj úspěch nebo neúspěch. Zajištění příjmů vnímá jako čistě individuální záležitost a musíme se spoléhat sami na sebe. Česká společnost a Češi dlouhodobě své vydělané peníze investují opatrně do „bezpečných“ produktů. (Filip, 2006)

V současné době se ale ukazuje, že je složité převzít zodpovědnost za své finanční záležitosti, jak nám ukazuje míra předluženosti ve společnosti. Noveský a kol. (2009) poukazuje na to, že finanční gramotnost je stále špatné úrovni. Tuto skutečnost má na svědomí mnoho agresivně prodávaných finančních produktů. A i společenské naladění je přátelské k dlužníkům. Dluh je vnímán jako něco naprosto běžného v mnoha společnostech ve světě, nevyjímaje tu naši. Dan Ariely (2011) tvrdí, že lidé dělají chyby odjakživa, ale technologický pokrok toto chování jen potvrzuje, a ještě více podněcuje. Díky novým a novým technologickým vynálezům lidé mohou více a snadněji produkovat chyby ve svém ekonomickém chování. Ariely (2011) to ukazuje na příkladu nového mobilního telefonu. Mobilní telefon je bezesporu užitečný nástroj, lze s ním volat přátelům, rodině, psát zprávy, prohlížet internetové servery, dokonce se dívat na filmy. Můžeme si pouštět hudbu přímo do sluchátek a tím můžeme přehlédnout blížící se automobil a vstoupit mu do jízdni dráhy. Lidé ztrácejí základní instinkty a jsou i neopatrní při pořizování těchto výtobytků

civilizace. Společenský tlak je nutí si tyto předměty pořizovat. Někteří, a není jich málo, si je pořídí na dluh, na splátky. Spotřebitelé se často tedy rozhodují naprosto iracionálně, podvědomě. Výrobci toto rozhodování podporují masivní reklamou, která lidem vnucuje pocit, že právě tento mobilní telefon potřebují.

Zdá se, že spotřebitelům chybí základní znalosti pro rozumové rozhodování. Nevědí, jestli danou nabídku přijmout nebo odmítnout, neznají své specifické potřeby a neumí tak racionálně posoudit, zda nabízené zboží má pro ně kýžený význam. Kde ustupuje raciono, nastupují emoce a spotřebitel se tak orientuje jimi. K tomu přistupuje i snadná dostupnost finančních produktů – půjček a úvěrů bankovních a zejména v nebankovním sektoru. Následné zadlužení a předlužení vede až k sociálně patologickým jevům a předluženého jedince může přivést až k sociálnímu vyloučení. (Noveský a kol. 2009). Stejný autor dále uvádí, že člověk, který se dostane do situace, kdy již není schopen splácet většinu svých závazků se často dostává do šedé ekonomické zóny, což znamená, že pracuje „načerno“, neplatí si základní zdravotní a sociální pojištění. Nevyplatí se mu pracovat legálně, protože by ho okamžitě našel soudní exekutor a přikázal srážky ze mzdy.

Na základě těchto skutečností a dlouhodobých průzkumů se jeví jako velice důležitou finanční gramotnost. Revidovaná definice českého školství finanční gramotnosti z roku 2017 uvádí, že:

„Finanční gramotnost je souhrn znalostí a postojů nezbytných k dosažení finanční prosperity prostřednictvím zodpovědného finančního rozhodování.“

(Ministerstvo financí ČR, 2020, Finanční gramotnost aneb Proč se finančně vzdělávat? In: *Národní strategie finančního vzdělávání 2.0* [online], MFČR, 21. 4. 2020, dostupné z: <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/pro-odborniky/strategicke-dokumenty>).

Finančně gramotný člověk se nevrhá do riskantních nákupů či podniků, nepůjčuje své peníze bez záruky na vrácení a ani nepodlehne gamblerství s vidinou velké výhry. I jemu se může stát, že potřebuje půjčku, ale přistupuje k ní zodpovědně, věnuje svůj čas, aby se podrobně seznámil s podmínkami a vybral tu opravdu nejvýhodnější (Petýrková, Chmelařová, 2011)

Jak uvádí Noveský a spol. (2009) jednotlivé státy v Evropské unii problém finanční gramotnosti a vzdělávání řeší jednotlivě, ale vždy je kladen důraz na prevenci a celoživotní vzdělávání. Dále uvádí, že v roce 2007 Byla vydána výzva Rady Evropy ve formě doporučení pro vlády členských zemí Evropské unie, aby zajistily růst povědomí domácností o jejich potřebě získávat řádné informace a vzdělání, případně ve spojení

s vlastní odpovědností. Aby se zvýšila připravenost a zároveň zůstala zachována přiměřená ochrana investora.

Nedostatkem finanční gramotnosti mnozí podceňují příčiny zadlužování a mnohdy nad nimi mávnou rukou, což jim v budoucnosti přináší starosti a stres.

1.1 Příčiny zadlužování

Peníze samy o sobě nepředstavují nic špatného, pokud bychom tedy byli schopni dělat v souvislosti s nimi jen správná rozhodnutí (Ariely, Kreisler, 2017)

Jak uvádí Řeháková a kol. (2015) Dostat se do finanční tísně dnes nepředstavuje žádný problém, žijeme v době, kdy běžně můžeme utratit víc peněz, než reálně máme. Tak i lidé, kteří mají dům, auto, mají tedy objektivně uspokojené základní potřeby, pociťují touhu mít větší dům, silnější auto, modernější elektroniku. Ti méně než majetní baží alespoň po novém mobilním telefonu. Celé toto jednání pramení z naší lidské povahy, toužíme po vývoji vpřed, po lepším a lepším zabezpečení. Často si tak neuvědomujeme, že je rozdíl mezi „potřebuji to“ a „chci to“ a jen málokdy si klademe otázku „mohu si to dovolit?“ Pravdivá odpověď na tuto otázku by nás mohla ochránit od dalších nepředložených a nepromyšlených kroků. Ale málokdo si ji zkrátka položí. Průměrný dlužník je dospělý člověk v aktivním věku (Insolcentrum, Profil typického dlužníka In: *STATISTIKA 2015-2018* [online], 2018, dostupné z: <https://www.insolcentrum.cz/profil-typickeho-dluznika-v-oddluzeni-2015-2018>).

Noveský a kol. (2009) se zamýšlí nad tím, kdy je vlastně člověk v předlužení. Je to tehdy, když není schopen plnit své finanční závazky. K zadlužování vede rizikové ekonomické chování, nezodpovědné a málo promyšlené. Takové chování s sebou nese rizika psychická i sociální. Nekompetentní rozhodování v otázkách zaměstnanosti a nakládání s penězi vede k insolventnosti celých rodin, proto je nutné ekonomické chování posuzovat jako neoddelitelnou součást praktického lidského jednání, jehož pomocí lze rozvíjet osobnostní kvality každého člověka, kvality racionální, emoční, volní i žádostivé a toužící.

Tyto obecné důvody zadlužování můžeme rozšířit o konkrétní a závažnější důvody, které mají na život člověka až fatální vliv.

Mezi takové můžeme zařadit:

1.2 Nezaměstnanost

Je obecně výskyt osob bez placeného zaměstnání, které jej chtějí a aktivně hledají, neboť jej potřebují jako zdroj obživy (Noveský a kol., 2009), tento typ nezaměstnanosti je tzv. nedobrovolná nezaměstnanost. Známe ale i nezaměstnanost dobrovolnou, kdy pracovník nemůže nebo nechce přistoupit na mzdu odpovídající mezní produktivitě. O zaměstnaném hovoříme v případě, že pracovník vykonává jakékoli placené zaměstnání. Mezi zaměstnané řadíme i ty kteří práci mají, ale právě ji nevykonávají (nemoc, dovolená, účast na stávce). Zaměstnaní i nezaměstnaní dohromady jsou tedy ekonomicky aktivní silou (pracovní silou), mezi kterou neřadíme ekonomicky neaktivní občany – matky na RD, nebo studenty. (Noveský a kol., 2009 in Brožová, 2003).

1.3 Sociálně patologické jevy

Noveský a kol. (2009) uvádí jako choroby společnosti, úzce se vážou k odchylkám od sociálních norem, v našem případě nás budou zajímat ty, které ukazují k nedostatečné finanční gramotnosti (gamblerství, závislosti, kriminalita)

Kriminalita-kriminální chování je přítomna ve společnosti od nepaměti. Její pojmenování pochází z latinského crimen = provinění, zločin. Konkrétně v naší společnosti kriminalita stoupala po společenských změnách v roce 1989. Statistiky uvádějí, že majetková trestná činnost dosahuje téměř 80% veškeré trestné činnosti (Noveský a kol., 2009)). Pachatelům majetkové, ale i jiné trestné činnosti bývá nařízeno soudem uhradit škodu poškozeným, tím se pachatelé trestné činnosti dostávají do pozice dlužníka, který má až astronomické dluhy, přičemž jeho původní motiv byl zbohatnout. Ve své praxi sociální pracovnice jsem se s takovými případy setkala mnohokrát. Typický je mladý muž, který podvodem vylákal z důvěřivých lidí statisíce, byl odsouzen a součástí trestu je i zaplacení škody. Nyní probíhá insolvenční řízení na tohoto dlužníka, ale ani po skončení nebude od těchto dluhů osvobozen.

Alkoholismus – je problematika víceúrovňová a složitá, pro naše účely nám postačí pohled, jak se podepisuje na finančním zdraví rodiny, nebo manželství. Důležitým hlediskem je způsob, jak alkoholismus jednoho nebo více členů ovlivňuje interakci se společností, jak se alkoholové jednání, které nese změny, projevuje ve vztahu s okolním prostředím, ve kterém žije. (Noveský a kol., 2009). Závislími na alkoholu jsou v české republice desítky tisíc lidí, "problém" s alkoholem má dle statistik v ČR 25 % mužů a 10 % žen. Statistiky z března roku 2010 vedené MUDr. Csémyim, že je v ČR zhruba 550 tisíc

lidí závislých na alkoholu (4x více než se doposud předpokládalo). Alarmující je i velmi rozšířené pití dětí do 18 let. (Mlčoch, Zbyněk, Úvod In: *Úvod* [online], 2009, dostupné z: <https://www.alkoholik.cz/>). Primárním problémem ve vztahu k finanční gramotnosti a zadlužování je, že alkoholik utrácí více než má za alkohol, v dalších fázích může i přicházet o zaměstnání jako zdroj příjmu a v konečné, fatální fázi může přijít i o svou nejužší sociální skupinu (rodinu) a jeho život s dluhy se tak stává každodenním bojem o holé přežití.

Závislost na drogách – je podobnou závislostí jako alkoholismus, jen s rychlejším progresem. Nešpor (2000) popisuje, jak se závislost na drogách projevuje:

- Dochází k silné touze nebo puzení užívat látku
- Projevují se potíže v sebeovládání při požívání látky
- Nastupuje tělesný odvykací stav a látka je užívána za účelem snížit abstinenční příznaky
- Vyšší tolerance k látce a tím potřeba zvyšování jejího množství
- Postupné zanedbávání jiných potěšení nebo zájmů ve prospěch užívané látky
- Pokračování v užívání i přes zjevnou škodlivost takového jednání.

Závislí na drogách propadají finančním potížím daleko snáze a připojuje se k tomu i kriminální jednání, kdy se dopouštějí majetkové trestné činnosti za účelem získání návykové látky.

Patologické hráčství (gambling) – činnost provozovaná gamblerem, kterou provázejí další patologické jevy, které jsou neslučitelné s morálními normami společnosti či přímo s právními předpisy a zákony uvádí Noveský a kol. (2009) a pokračuje tím, že Světová zdravotnická organizace považuje patologické hráčství za poruchu, která spočívá v opakujících se periodách hráčství a převládajících na úkor sociálních, materiálních, rodinných a pracovních hodnot a závazků. U hráčství dominuje riziko ztráty finančních prostředků naprosto bezprostředně. Zprostředkovaně pak riziko zanedbávání nejbližších lidí z okolí, ztráta zaměstnání, nárůst dluhů i v souvislosti s tím, že gambler potřebuje peníze pro ukojení své závislosti – tedy hry samotné.

U výše uvedených příčin zadlužování lze rovněž říci, že jsou v některých případech i jejich následky. To v těch případech, kdy zadlužení lidé neumějí stav zadlužení, či předlužení efektivně řešit.

1.4 Důsledky zadlužování

Důsledky zadlužování na sebe zpravidla nenechají dlouho čekat a zadlužený jedinec, který se svými financemi nakládal v rozporu s dobrou finanční gramotností padá do tzv. dluhové pasti. Dluhová past je stav, kdy dlužník řeší splátku jednoho dluhu dalším zadlužováním, protože nemá dostatek vlastních prostředků, žádné rezervy a často ani další majetek, který by mohl využít ke splácení svých závazků. (Ekonomika online, *Co je to dluhová past* [online] 2012, dostupné z: <https://ekonomikaonline.cz/177/co-je-to-dluhova-past/>)

Noveský a kol. (2009) uvádí, že pokud se člověk dostane do takového stav, kdy není schopen dostát svým závazkům je ohrožen následnými problémy:

- Sociálnímu vyloučení z důvodu předlužení, kdy je zadlužený jedinec nebo rodina vytlačován na okraj společnosti od hlavního proudu a ocitá se tak „vně“ společnosti. Sociálně vyloučenému jedinci je upřen přístup k rozdělovanému bohatství i k dalším zdrojům společnosti – zaměstnávání, vzdělávání, bydlení, zdravotní péče a sociální ochraně.

- Nevyplatí se mu legálně pracovat, pohybuje se tedy v ekonomické šedé zóně a je často veden jako dlouhodobě nezaměstnaný. Jedná tak z obav obstavení mzdy a současně preferuje pobírání sociálních dávek.

- Stává se závislým na sociálních dávkách, upadá do materiální chudoby a je ohrožen rizikovým stylem života.

- Profiluje se jako neplatič nájemného, energií a služeb spojených s bydlením, následkem toho bývá vystěhováván do nevyhovujících prostor (holobytů) a často končí jako osoba bez přístřeší.

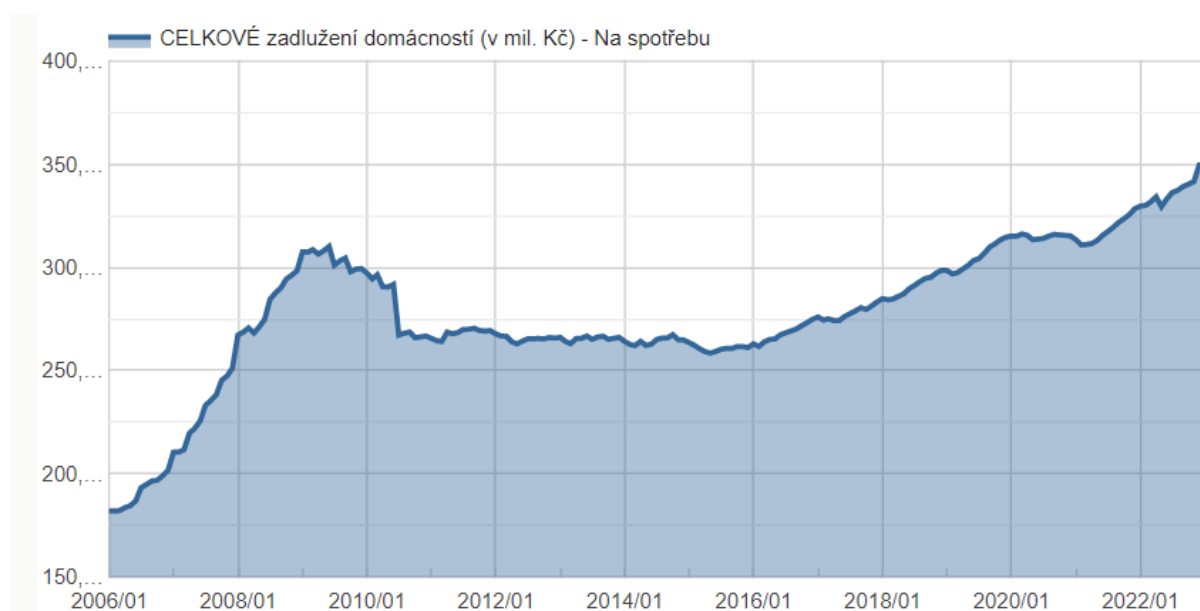
- V krajním případě může být ohrožen i odebráním dětí do pěstounské péče nebo ústavní péče.

Zadluženost je tak vnímána jako sociálně-ekonomický problém, který se společnost snaží řešit různými cestami. Česká společnost se, bohužel vyznačuje poměrně špatnou finanční gramotností, kdy Češi získaly letité špatné finanční návyky. Zejména po pádu socialismu neuměli myslet na své zabezpečení na stáří, neměli potřebu vytvářet rezervy na bydlení, stáří. (Filip, 2006).

Veselá (2021) uvádí, že převážná většina dlužníků se ke konci roku 2020 nacházelo v této dlužné situaci nacházelo mnoho let. Mnohdy jejich dluhy mají počátek v začátku

milénia. Dlužníci, zpravidla muži v produktivním věku, byli schopni se z prvotního šoku vzpamatovat, přijmout realitu, „adoptovat“ své dluhy a tím i status dlužníka, často měnili své bydliště a upravovali si svoje zdroje příjmů tak, aby unikli před exekutory.

Graf č. 1, vývoj zadlužení domácností 2006-2022

(Kurzy cz, Na spotřebu (CELKOVÉ zadlužení domácností (v mil. Kč)) - ekonomika ČNB [online] 31. 1. 2023, dostupné z: <https://www.kurzy.cz/cnb/ekonomika/celkove-zadluzeni-domacnosti-v-mil-kc/na-spotrebu>)

Tabulka č. 1, věková struktura exekučních dlužníků

Věková kategorie	% k celku	Muži % k celku	Ženy % k celku
25-30	11,27	6,75	4,52
31-40	26,60	17,21	9,38
41-50	28,26	18,65	9,61
51-60	19,27	12,36	6,91
61-64	5,19	3,29	1,91
65 +	6,29	3,14	2,85
celkem	96,88	61,40	35,18

(VESELÁ, Jarmila a kol. *Insolvence 2008-2020 Data-Názory-Predikce*. Praha: Stálá konference českého práva, s.r.o., 2021)

V nadcházejících kapitolách se tato práce bude zabývat specifiky manželství, zejména specifiky v majetkové dimenzi manželství. Tím, jak jej upravuje legislativa, neboť to bývá alfou a omegou v dluhových situacích obou z manželů. Nezřídka z praxe vyplývá, že právě litera zákona bývá nesmlouvavá a odpovědnost manželů za rozhodování toho druhého naplňuje známé rčení „v dobrém i zlém“.

2 Manželství jako nejmenší ekonomická jednotka

„Existuje mnoho důvodů, proč se vdát či oženit. Morální důvody. Finanční důvody. Bezpečí. Děti. Sex, aniž ho musíte hledat.“ (Grahamová, 1988, s. 7)

Institut manželství se v průběhu staletí neustále proměňoval a dále se proměňuje. Člověk na manželství nahlížel v souvislosti se svým náboženským vyznáním, národností, společenským postavením a vlastními zkušenostmi. (Šínová, Šmíd a kol., 2014).

Tak i přes to, že většina snoubenců vstupuje do manželství s přesvědčením, že jejich svazek bude tím výjimečným a vydrží až do smrti jednoho z nich, je rozvodová statistika proti tomuto přesvědčení. Každé druhé manželství se rozpadá z různých důvodů. Většina rozvedených lidí bere rozpad svého manželství jako osobní selhání a prohru. (Kovářová, 2022). Jak uvádí Šínová a Šmíd (2014) lze v západní kultuře v posledních desetiletích spatřovat jistou devalvaci manželství a jisté snížení jeho vážnosti. V současnosti se tento trend nejen nezmenšuje a získává na razanci. Tento nepříznivý vývoj nikterak neumenšuje fakt, že právní úprava manželství působí ochranně vůči ekonomicky slabšímu z manželů. Jedinci, kteří se rozhodnou tedy do manželství vstoupit pocítují odpovědnost za druhého v páru a mají snahu budovat kvalitního manželského svazku. Mají vůli řešit své krize i přes to, že je jednodušší se rozvést. Rozvod již nenechává společenské stigma na rozvedených partnerech.

Na manželství lze nahlížet z mnoha úhlů pohledu, nejčastěji však manželství vnímáme jako emocionální vztah, který představuje osobní jádro vztahů mezi manželi. Vnímáme ho jako soužití, které navenek projevuje emoční vazbu. Dalším úhlem pohledu je jistě ten, že manželství vnímáme jako svazek právní.

Ustanovení § 656 odst. 1 OZ hovoří o tom, že *„manželství vzniká svobodným a úplným souhlasným projevem vůle muže a ženy, kteří hodlají vstoupit do manželství (dále jen „snoubenci“), že spolu vstupují do manželství“*.

Kromě toho, že je sňatek projevem svobodné a úplné vůle, klade zákon důraz také na náležitosti sňatečného obřadu, v § 656 odst. 2 OZ jej charakterizuje jako obřad veřejný a slavnostní, dále na něm vyžaduje přítomnost dvou svědků. Výběr svědků je ponechán na svobodné vůli snoubenců – může se jednat o osoby příbuzné, ale i náhodné kolemjdoucí. Jedinou povinností je být osobou svéprávnou, neboť dosvědčuje svobodnou vůli obou snoubenců vstupovat do manželství. Právní systém v České republice zná dva druhy sňatků.

2.1 Druhy sňatků:

Tato podkapitola objasňuje jednotlivé druhy sňatků, jejich specifika v legislativě České republiky.

2.1.1 Občanský sňatek:

Občanský sňatek vyžaduje podmínky, které jsou ustanoveny § 657 odst. 1 Občanského zákoníku: *„Projevili-li snoubenci vůli, že spolu vstupují do manželství, osobně před orgánem veřejné moci provádějícím sňatečný obřad v přítomnosti matrikáře, jedná se o občanský sňatek“.*

Osobou oddávající může být dle § 659 Občanského zákoníku *„osoba jednající za orgán veřejné moci, anebo osoba, která jedná za orgán oprávněné církve, položí snoubencům jako oddávající otázku, zda spolu chtějí vstoupit do manželství; kladnou odpovědí obou snoubenců vznikne manželství. Manželství vznikne i jinak, je-li zřejmé, že snoubenci prohlašují svou sňatečnou vůli.“*

2.1.2 Církevní sňatek:

Podmínky církevního sňatku upravuje § 657 odst. 2. Občanského zákoníku: *„Projevili-li snoubenci vůli, že spolu vstupují do manželství, osobně před orgánem církve nebo náboženské společnosti oprávněné k tomu podle jiného právního předpisu (dále jen „oprávněná církev“), jedná se o církevní sňatek.“*

V případě církevního sňatku je osobou oddávající osoba, která jedná za orgán oprávněné církve a musí jí být právě tato osoba, jinak je sňatek neplatným. Šínová a Šmíd (2014) uvádí, že takovou osobou musí být vlastní farář ženicha nebo nevěsty, nebo další církevní hodnostáři – diecézní biskup, generální vikář, nebo někteří z biskupských vikářů ženich anebo nevěsty. Jak uvádí Grahamová (1988) církevnímu sňatku předchází ohlášky, kdy kněz oznamuje farníkům záměr páru se seždat.

Manželství a jeho právní úprava přidává osobnímu a životnímu uspořádání nejen právní, ale i společenský rozměr.

Nový OZ upravuje vztahy mezi manželi směrem k zvýšení důrazu na ochranu toho z manželů, který by mohl být chováním druhého dotčen, i k prevenci takového dotčení. Jedná se tedy o právní poměr (vztah), a to pouze jedné ženy a jednoho muže, životní společenství, které je obsahem tohoto právního vztahu. Manželství vzniká i zaniká jen způsobem jasně vymezeném zákonem. (Šínová, Šmíd, 2004). Manželům tak vznikají vzájemné povinnosti a vzájemná práva.

Zdar manželství je závislý na pocitu spokojenosti a štěstí, míře osobního rozvoje, pocitu naplnění očekávání a nekonfliktnost. Manželství má naději na úspěch, pokud se oběma podaří najít situace za kterých lze vytvořit společnou pohodu.

2.2 Povinnosti a práva mezi manžely

Nejvlastnější obsah manželství jako trvalého životního společenství muže a ženy, tvoří základní povinnosti a práva manželů. Jejich výkon a dodržování umožňuje naplňovat nejzákladnější funkce manželství.

Práva a povinnosti mezi manželi se již tradičně rozlišují podle charakteru na osobní a majetková. § 687 odst. 2 Občanského zákoníku uvádí „*Manželé si jsou navzájem povinni úctou, jsou povinni žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svou důstojnost, podporovat se, udržovat rodinné společenství, vytvářet zdravé rodinné prostředí a společně pečovat o děti.*“

Povinnost manželů projevovat si úctu – tato povinnost je v novém občanském zákoníku zakotvena nově a vychází z toho, že slovo „úcta“ vyjadřuje v sobě nese ocenění toho druhého, ohleduplnost, zdvořilost a podporu.

Povinnost manželů žít spolu – tato povinnost zakládá vytvářet osobní společenství, nikoli bydlet v jednom bytě. Manželské soužití je chápáno tak, že manželé spolu sdílejí volný čas a jejich osobní, emocionální, intimní a materiální vztahy jsou v jejich zájmu.

Povinnost manželů být si věrni – povinnost věrnosti má hluboké historické kořeny a jak uvádí Šínová a Šmíd (2014, s. 135) původně se vázala jen na ženu, později se zrovnoprávněním přešla i na muže.

Povinnost manželů vzájemně respektovat svoji důstojnost chápeme tak, že je zachována svoboda a rovnost v důstojnosti a právech obou manželů v souladu s § 3 odst. 1 Občanského zákoníku, tedy, že „*Soukromé právo chrání důstojnost a svobodu člověka i jeho přirozené právo brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu druhým.*“

Povinnost manželů podporovat se – základem této povinnosti je definice účelu manželství v § 655 Občanského zákoníku a dále je chápána ve smyslu § 697 odst. 1 Občanského zákoníku jako vzájemná vyživovací povinnost mezi manželi, kterou každý plní dle svých možností „*Manželé mají vzájemnou vyživovací povinnost v rozsahu, který oběma zajišťuje zásadně stejnou hmotnou a kulturní úroveň. Vyživovací povinnost mezi manžely předchází vyživovací povinnosti dítěte i rodičů.*“

Povinnost manželů udržovat rodinné společenství – k takové povinnosti je váže naplnění samotného účelu a funkce manželství.

Povinnost manželů vytvářet zdravé rodinné prostředí je požadavkem na zabezpečení náležité hmotné a kulturní úrovně rodiny, měřítkem pak je, jak uvádí Šínová a Šmíd (2014), prostředí, v jakém vyrůstají děti.

Povinnost manželů společně pečovat o děti – i tato povinnost je primárně ukotvena v § 655 Občanského zákoníku, jako jeho základní účel, dále je pak tato povinnost rozvinuta v § 880 odst.1 tamtéž: „*Rodičovskou odpovědnost týkající se osoby dítěte vykonávají rodiče způsobem a v míře odpovídající stupni vývoje dítěte.*“ A § 884 odst.1 „*Rodiče mají rozhodující úlohu ve výchově dítěte. Rodiče mají být všestranně příkladem svým dětem, zejména pokud se jedná o způsob života a chování v rodině.*“. Tato povinnost se vztahuje na všechny děti, které se nacházejí v domácnosti, nejen na ty, které mají manželé spolu a na tento stav pamatuje § 885 Občanského zákoníku „*Pečuje-li o dítě jen jeden z rodičů, podílí se na péči o dítě a jeho výchově i manžel nebo partner rodiče dítěte, žije-li s dítětem v rodinné domácnosti. To platí i pro toho, kdo s rodičem dítěte žije, aniž s ním uzavřel manželství nebo registrované partnerství, žije-li s dítětem v rodinné domácnosti.*“.

Povinnost manželů sdělovat si údaje – Ustanovení § 688 Občanského zákoníku hovoří takto: „*Manžel má právo na to, aby mu druhý manžel sdělil údaje o svých příjmech a stavu svého jmění, jakož i o svých stávajících i uvažovaných pracovních, studijních a podobných činnostech.*“ Šínová a Šmíd (2014, s. 140) zmiňuje, že nově formulované ustanovení zdůrazňuje manželství jako životní společenství, není možné, aby se manželé vzdali individuality a svobodného rozhodování, ale musí si uvědomit, že k tomu, aby společenství fungovalo měli by na sebe brát ohled. Právo znát příjem je rozhodující v případě stanovení příspěvku na domácnost (§690 OZ) a pro stanovení výživného mezi manželi (§697 OZ) a pro posouzení výživného k dětem (§910 OZ).

Povinnost manželů brát zřetel na zájmy členů rodiny – tato povinnost je ošetřena v Občanském zákoníku paragrafem 689 v tomto znění „*Manžel je povinen při volbě svých pracovních, studijních a podobných činností brát zřetel na zájem rodiny, druhého manžela a nezletilého dítěte, které nenabylo plné svéprávnosti a které žije spolu s manžely v rodinné domácnosti, a popřípadě dalších členů rodiny.*“ Rozhodování o pracovních činnostech má dalekosáhlý dosah na rodinný život a na vedení rodinné domácnosti. Souhlas jeden z manželů nepotřebuje, ale měl by brát ohled na zájem rodiny, druhého manžela, nezletilých dětí, popřípadě dalších členů rodiny.

2.3 Manželská majetková práva

Pojem manželské majetkové právo vnímáme soubor právních norem, které se dotýkají manželských majetkových poměrů v tom nejširším smyslu (Eliáš, 2012). Pro účely této práce je možná důležitější pojem důsledky uzavření manželství v majetkové sféře mezi manžely, a mezi manžely a třetími stranami (Dvořák a Spáčil, 2011).

Právní úprava majetkových vztahů je důležitá nejen z hlediska rodinného práva, ale celého soukromého, vlastnického a závazkového práva. V oblasti vlastnického práva je vytvořeno zvláštní bezpodílové vlastnictví, přičemž každý z manželů má právo k celé věci (§ 1236 OZ), je tedy vlastníkem celé věci, má právo k jejímu užívání a držení, ale je omezen stejným právem druhého manžela (Dvořák, Spáčil, 2011, s. 8).

Důvodem k této zvláštní úpravě byla snaha posílit majetkovou jednotu manželů, jak mezi sebou, tak navenek. Dalším důvodem bylo přiměřeně ochránit jednoho manžela před druhým. Vzájemnou solidaritu, kterou zvláštní majetkové vztahy přinášejí, je nutno vyvážit ustanoveními, která mají za cíl zabránit jejich zneužívání a ochránit slabšího z manželů před převahou toho druhého v oblasti ekonomické tak, aby nebylo možno vystupovat z pozice síly (Šínová, Šmíd, 2014 in Dvořák, Spáčil, 2011).

2.4 Společné jmění manželů a majetkové režimy

Majetkovým režimem manželů rozumíme provedení úpravu, kterou jsou ošetřeny práva a povinnosti manželů k různým skupinám majetku, který každý z manželů vlastnil již před uzavřením sňatku, tak i k majetku, který nabydou v manželství, popřípadě každý z nich nabyde sám za sebe. Rozumíme tím rovněž souhrn práv a závazků každého z manželů, pokud dojde k rozpadu manželství. V České republice je jmění manželů nejčastěji pojímáno jako "Společné jmění manželů".

2.4.1 Společné jmění manželů

Tento pojem společného majetkového společenství vnímáme jako souhrn vymezených částí majetku a některých dluhů manželů. Tento majetkový pořádek může v českém právním řádu vzniknout pouze mezi sezdanými lidmi, tedy manžely. Společné jmění manželů nemůže vzniknout před uzavřením manželství, vzniká a tvoří se až okamžikem uzavření manželství, vzniká tím, že manželé nabývají různé druhy předmětů, nemovitostí, movitých věcí a nabývají i peníze. Společné jmění manželů trvá a zaniká spolu s manželstvím nebo úmrtím jednoho z manželů. (Šínová, Šmíd, 2014)

Občanský zákoník umožňuje manželům, aby se rozhodli, zda chtějí hospodařit v tomto základním zákonném režimu, nebo se vydají cestou smluvně upravit svůj majetkový režim co do rozsahu, nebo jej úplně vyloučí, popřípadě jeho vznik posunou na jiný okamžik, než je sňatek.

Pokud manželé nepřistoupí k smluvnímu či jinému ošetření majetku, na jejich majetek je pohlíženo v souladu s § 708 - § 715 Občanského zákoníku.

Dále uvádí Eliáš (2012), že do společného manželství lze zahrnout některé skupiny jmění a jsou to například:

- Výnosy z výlučného jmění manželů, které vznikají nad rámec odečtu nákladů (úroky z vkladů).
- Podíl druhého manžela stane-li se za trvání manželství společníkem obchodní společnosti nebo členem družstva (§ 709 OZ).
- Částky výdělků, platu, mzdy a zisku z jiných hodnot z pracovní a jiné výdělečné činnosti, a to od okamžiku, kdy manžel, který se o jejich získání přičinil, nabyl možnost s nimi nakládat (§ 711 OZ)
- Věci, které slouží k výkonu povolání jen jednoho z manželů (Eliáš, 2012)
- Věci nebo práva, které vydržel jen jeden z manželů nebo byly zhotoveny, vydraženy či jsou přírůstkem (Dvořák, Spáčil, 2011)

2.4.2 Výlučný majetek

Společné jmění manželů omezují výjimky a mezi takové patří majetek, který je výlučným majetkem jednoho z nich. K výlučnému majetku jednoho z manželů nemá druhý manžel žádná práva, pokud není zplnomocněn k zastupování v těchto majetkových záležitostech tak, jak o tom hovoří § 696 OZ odst. 1 o vzájemném zastupování manželů (Dvořák, Spáčil, 2011).

Dle Občanského zákoníku patří do výlučného jmění:

- Předměty a věci, které slouží k osobní potřebě jen jednoho z nich (§709 OZ).
- To, co nabyl jeden z manželů darem, děděním nebo odkazem (§709 OZ).
- To, co nabyl jeden z manželů jako náhradu nemajetkové újmy na svých přirozených právech (§ 709 OZ).
- To, co nabyl jeden z manželů právním jednáním vztahujícím se k jeho výlučnému vlastnictví (§ 709 OZ), např. příjmy z věci, která je výlučným vlastnictvím jednoho z manželů a které nepřesahují náklady na údržbu věci (Eliáš, 2012).

- To, co nabyl jeden z manželů jako náhradu za poškození, zničení nebo ztrátu věci ve výlučném vlastnictví (§ 709 OZ).
- To, co bylo jednomu z manželů vydáno dle platných právních předpisů o restituci majetku (§3040 OZ)
- To, co jeden z manželů nabyl již před manželstvím
- Práva a povinnosti, které vyplývají děděním nemovitých věcí nebo obchodních závodů. (Eliáš, 2012)

2.5 Majetkové režimy odlišné od zákonného režimu

Základní majetkový režim, který ustanovuje zákon je možné měnit smluvně nebo soudně. V oblastech majetkových práv, které nebudou takto upraveny bude nadále rozhodováno tak, jako by byly upraveny základním majetkovým režimem. Šínová a Šmíd (2014) se domnívají, že absence výslovného pravidla stanoveného dohodou mezi manželi by měla být překonána primárně výkladem účelu a na základě konkrétní dohody a teprve potom by se mělo přikročit k pravidlům zákonného režimu.

2.5.1 Smluvený režim

Takto označeným majetkovým režimem rozumíme, že rozsah společného jmění (i jeho vznik) jsou určeny dohodou mezi manžely, nebo budoucími manžely. Občanský zákoník umožňuje touto úpravou pluralitu alternativních majetkových režimů. (Králičková, 2003) A využít tak širší uplatnění své vůle a smluvní svobody. Nový občanský zákoník v § 716 odst. 1 větě první uvádí že *“snoubenci a manželé si mohou ujednat manželský majetkový režim odlišný od zákonného režimu”* a dále v § 718 odst. 1 je stanoveno, že *“smlouva může obsahovat jakékoliv ujednání a týkat se jakékoliv věci, ledaže to zákon zakazuje”*. Zákon tedy poskytuje poměrně široký rozsah pro smluvní svobodu manželů.

Eliáš (2012) vymezuje formy, které musí taková smlouva mezi manžely splňovat. Smlouva vyžaduje podobu veřejné listiny (§ 716 odst. 2 OZ), prakticky se jedná o notářský zápis, který je veřejnou listinou (§ 567 OZ ve spojení s § 6 NŘ). Smlouva se potom zpravidla nechává zapsat do veřejného seznamu listin. Zápis do seznamu listin provádí ten, kdo listinu sepsal a do seznamu bude zapsáno vše, co mění zákonný majetkový režim manželů (§ 716 odst. 1 věta druhá). V praxi se jedná o povinnosti notářů a notářské komory, které jsou upraveny v Notářském řádu a ve stavovských předpisech notářské komory.

Do stejného veřejného seznamu listin o majetkovém režimu se zapisují i rozhodnutí soudu měnící se manželský majetkový režim (Bureš, 2013). Účinek takového zveřejnění je ustanoven v § 351 odst.1 NŘ a jak uvádí Eliáš (2012) mohou se manželé odvolávat na toto usnesení vůči třetím osobám, i když tyto nebyly s obsahem smlouvy obeznámeny. Pokud tato smlouva nebude zapsána so seznamu listin o majetkovém režimu, mohou se manželé dovolávat ustanovení smlouvy vůči třetím osobám jen tehdy, byly-li se smlouvou seznámeny.

Šínová a Šmíd (2014) uvádí, že obsahem smlouvy o majetkovém režimu ponechává zákon na vůli obou manželů a zákon stanoví jen nezbytné limity.

V § 717 OZ se hovoří o tom, že smluvený režim může spočívat:

- v režimu oddělených jmění,
- v režimu vyhrazujícím vznik společného jmění ke dni zániku manželství,
- v režimu rozšíření nebo zúžení rozsahu společného jmění v zákonném režimu

Smlouva mezi manželi nesmí obsahovat ujednání, která zakazuje zákon (§ 718 odst. 1 OZ)

- Nesmí svými důsledky vyloučit schopnost manžela zabezpečit rodinu (§719 odst. 1 OZ)
- Nesmí se svými ujednáními dotknout práv třetích osob, ledaže by s tím souhlasili, smlouva uzavřená bez souhlasu nemá právní účinky vůči těmto osobám (§719 odst. 2 OZ)
- Smlouvou nelze vyloučit ani změnit ustanovení o obvyklém vybavení domácnosti, ledaže by se jeden z manželů rozhodl opustit společnou domácnost a odmítá se vrátit (§ 718 odst. 3 OZ)

Smlouvou lze také uspořádat majetkové poměry pro případ zániku manželství a rovněž pro uspořádání poměrů pro případ zániku manželství smrtí jednoho z nich. V tomto případě bude tato smlouva považována z části za smlouvu dědickou, dostojí-li jejím náležitostem (§ 718 odst. 2 OZ)

2.5.2 Další typy manželských majetkových režimů a správa majetku v těchto režimech

Zákon konkrétně a výslovně vymezuje některé druhy majetkových režimů a k nim přiřazuje určité charakteristiky. Jak uvádí Šínová a Šmíd (2014) je možnost tyto charakteristiky měnit nebo modifikovat v rámci široké smluvní svobody, a tak zákonná úprava nastupuje pouze v případě, že by některé aspekty nebyly ujednány.

Režim oddělených jmění znamená, že každý z manželů může nakládat se svým majetkem, jak uzná za vhodné a nepotřebuje souhlas druhého manžela. (§ 729 OZ). Z toho vyplývá, že v tomto režimu nemají manželé po celou dobu žádný společný majetek. Rovněž tak po podpisu smlouvy o oddělených jmění. Na nabývání majetku se vztahuje toto rozdělení také. Každý nabývá do svého výlučného vlastnictví. (Eliáš, 2012)

Režim vyhrazující vznik společného jmění ke dni zániku manželství upravuje Občanský zákoník v § 717 odst. 1 a hovoří o tom, že manželé si smluvně upraví jmění tak, že po celou dobu manželství mají oddělená jmění a budou nabývat majetek do výlučného manželství, ale při zániku manželství se jmění změní na společné v aktuálním rozsahu. Tento režim lze sjednat ve vztahu celého jmění, nebo jeho části. (Králičková, 2003)

V případě zániku manželství do společného jmění manželů spadne ten majetek, který bude možno zahrnout do společného jmění manželů a bude tak i vypořádán. (Dvořák, Spáčil, 2011)

Režim založený na rozhodnutí soudu znamená, že soud může rozhodnout o manželském majetkovém režimu, pokud to vyžaduje situace a pokud k tomu je vážný důvod. § 724 odst. 1 OZ mluví o tom, že na návrh jednoho z manželů může soud zúžit nebo zrušit společné jmění manželů. Soud by ovšem neměl působit jako automatický stroj, ale měl by vážně zvážit udávané důvody pro takovou změnu (Eliáš, 2012).

Zákon výslovně uvádí v § 724 odst. 2 OZ tyto důvody:

- manželův věřitel požaduje zajištění své pohledávky v rozsahu přesahujícím hodnotu toho, co náleží výhradně tomuto manželovi,
- manžela lze považovat za marnotratného
- manžel soustavně nebo opakovaně podstupuje nepřiměřená rizika
- manžel začal podnikat nebo že se stal neomezeně ručícím společníkem právnické osoby.

Soud může zasahovat do manželského majetkového rozsahu opakovaně, lze tedy zrušené nebo zúžené jmění později obnovit. Jak uvádí Eliáš (2012) soud ovšem nemůže rozhodnout tak, aby důsledkem vyloučení schopnosti manžela zabezpečovat rodinu, ani nesmí poškodit zájmy a práva třetí osoby, pokud ta s tímto rozhodnutím nesouhlasí

Smlouva o správě společného jmění v zákoně 89/2012 občanský zákoník v § 722 odst. 1 je zakotvena možnost úpravy majetkového režimu smluvně. Takovouto smlouvu o správě toho, co je součástí společného jmění manželů bude určeno, který z manželů bude spravovat společné jmění nebo jeho jednotlivé části a jak.

Z § 723 odst. 2 OZ vyplývá, že smluvní ujednání se nemůže vztahovat na rozhodnutí manžela spravujícího společný majetek, bez souhlasu druhého manžela, na rozhodnutí v případech kdy:

- se jedná o nakládání se společným jměním jako celkem,
- se jedná o nakládání s obydlím, v němž je rodinná domácnost manželů, je-li toto obydlí součástí společného jmění, nebo které je obydlím jednoho z nich, anebo obydlím nezletilého dítěte, které nenabýlo plné svéprávnosti a o něž manželé pečují, jakož i při ujednání trvalého zatížení nemovité věci, která je součástí společného jmění.

Pokud manžel odmítá dát souhlas neodůvodněně, nebo je dlouhodobě nepřítomen, může jeho souhlas nahradit soud (Eliáš, 2012).

Ve třetí kapitole práce pojednává již úzce o právech a povinnostech manželů k sobě navzájem, ale i k třetím osobám (věřitelům) pokud již dluhová situace vznikla.

3 Dluhy v manželství

“Dlužník je často mylně chápán v negativním smyslu slova. Dlužník je v podstatě každý z nás. Každý, kdo si koupil nějakou věc, a ještě ji nezaplatil, Každý, kdo platí nájem až po skončení měsíce užívání. Dluh je institutem z ekonomického i právního hlediska normálním a není žádoucí apriori mu přisuzovat negativní znaménko “. (Veselá, J. a kol., 2021, str.8)

Každá společnost se musí a musela vypořádávat s tím, že část jejích členů upadá do předlužení, kdy nejsou schopni splácet své závazky vůči svým věřitelům, někteří často a opakovaně. Pokud je stav závazků ve značném rozsahu, je předpoklad, že takto zadlužený jedinec se nachází ve stavu neschopnosti splácet. Je jasné, že pokud je těchto jedinců značný počet, jedná se o problém celospolečenský. (Chvojka in Veselá a kol., 2021)

Ze statistiky Exekutorské komory České republiky k 7. 3. 2023, (Exekutorská komora ČR, 2023, statistiky In: *Celkový počet (FO) v exekuci* [online], EKČR, 7. 3. 2023, dostupné z: <https://statistiky.ekcr.info/statistiky>) vyplývá, že bylo vedeno exekuční řízení proti téměř sedmi stovkám tisíců fyzických osob, znamená to, v takovém počtu řízení lze předpokládat, že tyto osoby nejenže nesplácejí závazky, ale rezignují na legální výdělečnou činnost. Tento počet odpovídá zhruba 10% obyvatelstva i bez zahrnutí manželů, kteří mohou a jsou postiženi probíhajícími exekucemi.

3.1 Právní režim dluhů v manželství

Jakkoli lze manželům přiznat svobodu při smluvení majetkového režimu, tento nemůže jít na vrub práv třetích osob, zejména pak věřitelů obou manželů. Manželé tvoří vůči věřitelům jakousi právní jednotku, která ručí za závazky společným jměním, toto přináší věřiteli vyšší šanci na uspokojení svých pohledávek za dlužníky. Nicméně zmíněná práva se mohou dostat do kolize s ochranou toho manžela, který dluhy nezpůsobil, ale vždy uspokojení věřitele bude postaveno nad ochranu jednoho z manželů. (Šínová a Šmíd, 2014).

U dluhů zákon stanoví, že součástí společného jmění manželů stávají všechny závazky, které vzniknou nebo jsou přijaty za trvání manželství.

3.1.1 Dluhy, které jsou součástí společného jmění

Jak je výše uvedeno v zákonném režimu jsou dluhy, které vznikly za trvání manželství součástí společného jmění manželů. Toto ustanovení se nevztahuje k majetku,

který je ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů, a to v rozsahu, který přesahuje zisk z tohoto majetku nebo pokud je převzal jen jeden z manželů bez souhlasu druhého a současně se nejednalo o obstarávání každodenních nebo běžných potřeb rodiny (§ 710 OZ). V případě, že se takový majetek již stal součástí SJM, nelze již smluvně ani soudem takový status měnit bez souhlasu věřitele, který by byl tímto krokem poškozen na svých právech. Takováto smlouva by neměla právní účinky (§ 719 odst. 2 OZ). Věřitel v tomto případě může uplatňovat svá práva vůči společnému jmění manželů i proti výlučnému majetku každého z manželů. (Šínová a Šmíd, 2014)

3.1.2 Dluhy, které nejsou součástí společného jmění, ale vznikly za trvání SJM jednomu z manželů

Jedná se o dluhy, které převzal jeden z manželů, bez vědomí toho druhého, aniž by se jednalo o uspokojení potřeb rodiny (§ 711 OZ). Jak uvádí Eliáš (2012) je nutné posuzovat, co je a co už není běžná potřeba, je nutné vzít v úvahu celkový pohled a celý kontext např. zda je běžné uzavírání velkého počtu běžných závazků. Bureš (2013) se zamýšlí nad tím, jestli je žádoucí, že zákon opouští pojem “závazků přesahujících míru přiměřenou poměrům manželů” s tím, že v současné úpravě není přímo stanoveno omezující kritérium co do výše dluhu.

V tomto případě je možné, aby se věřitel domáhal svých práv při výkonu rozhodnutí (exekuci) jak výlučného majetku dlužníka, tak i uspokojení z majetku, který je ve společném jmění (§ 731 OZ). pro takový dluh v nalézacím řízení je pasivně legitimován pouze manžel/dlužník, nicméně u vykonávacího řízení jsou pasivně legitimováni oba manželé, musí však existovat nějaké společné jmění manželů (§ 262a odst.1 OSŘ a § 42 odst.1 EŘ)

V § 732 Občanského zákoníku se uvádí, že v určitých případech se věřitel může domoci svých práv ze společného jmění manželů jen do výše, která by představovala podíl dlužníka, pokud by bylo jmění vypořádáno dle § 142 OZ.

Tato situace nastává když:

- se jedná o dluh jednoho manžela proti vůli toho druhého a tento vyslovil nesouhlas vůči věřiteli bez zbytečného odkladu poté, co se o závazku dozvěděl
- se jedná o dluh jednoho manžela z protiprávního jednání
- se jedná o dluh, který vznikl z povinnosti manžela plnit výživné

3.1.3 Dluhy, které vznikly jednomu z manželů před uzavřením manželství

Tyto dluhy jsou posuzovány ve stejném režimu, jako dluhy, které jsou ošetřeny § 732 OZ. Věřitel může být uspokojen do poloviny společného jmění manželů. Stejně o tom hovoří i § 42 odst. 1 věta první Exekučního řádu a obdobně i § 262a odst. 1 věta první Občanského soudního řádu tak, že výkon rozhodnutí (exekuci) lze vést také tehdy, jde-li o vymáhání dluhu, který vznikl za trvání manželství jednomu z manželů, nebo před uzavřením manželství jednomu z manželů a již výše jmenovaný § 732 OZ stanoví, do jaké výše. Tento výklad je závazný, neboť jiný by byl v kolizi s těmito třemi paragrafy. (Šínová a Šmíd, 2014)

3.1.4 Dluhy, které má jeden z manželů vůči druhému

Tento druh závazků jednoho manžela k druhému z manželů Občanský zákoník přímo neřeší výslovně, ale z logiky a podstaty věci vyplývá, že bude uspokojovány z výlučného jmění toho z manželů, který je zadlužen. (Dvořák, Spáčil, 2011). Občanský zákoník tuto problematiku řeší jen s ohledem k promlčecí době a v § 646 říká, že tato nezačne běžet ani neběží, pokud manželství trvá.

3.2 Ochrana třetích osob

Občanský zákoník i předpisy o výkonu rozhodnutí obsahují ustanovení, která posilují postavení věřitelů a která je na místě zmínit.

V občanském zákoníku je to ujednání zejména v § 719 odst. 2, který byl již zmíněn výše. Dále pak znění § 733 tamtéž: Zavázal-li se jeden z manželů v době, od které do změny nebo vyloučení zákonného majetkového režimu, ať smlouvou manželů nebo rozhodnutím soudu, uplynulo méně než šest měsíců, může být pohledávka jeho věřitele uspokojena ze všeho, co by bylo součástí společného jmění, kdyby ke smlouvě manželů nebo k rozhodnutí soudu nedošlo.

Znění § 734 OZ: Je-li smlouvou manželů nebo rozhodnutím soudu, kterými byl zákonný majetkový režim změněn nebo vyloučen, dotčeno právo třetí osoby, zejména věřitele, může tato osoba své právo uplatnit u příležitosti vypořádání toho, co bylo dříve součástí společného jmění, stejně, jako by ke smlouvě manželů nebo k rozhodnutí soudu nedošlo; přitom se použije § 742 o vypořádání společného jmění manželů. (Šínová a Šmíd, 2014).

Další ochrana třetí osoby plyne z ustanovení Exekučního řádu v § 42 odst. 1:

“- Před vydáním exekučního příkazu na majetek ve společném jmění manželů zjistí exekutor, zda je v Seznamu listin o manželském majetkovém režimu vedeném podle notářského řádu evidována smlouva o manželském majetkovém režimu nebo rozhodnutí soudu o zrušení společného jmění manželů, jeho obnovení nebo zúžení jeho stávajícího rozsahu, anebo dohoda nebo rozhodnutí soudu o změně smluveného režimu nebo režimu založeného rozhodnutím soudu.

- Při vydání exekučního příkazu je exekutor povinen vycházet z obsahu listiny podle odstavce 1, jde-li o vydobytí dluhu ze závazku vzniklého po jejím zápisu do Seznamu listin o manželském majetkovém režimu nebo jde-li o vydobytí dluhu ze závazku vzniklého před jejím zápisem do Seznamu listin o manželském majetkovém režimu a vyslovil-li s tím souhlas oprávněný. Nelze-li zjistit z exekučního titulu nebo z listiny podle odstavce 1, že závazek vznikl po zápisu listiny do Seznamu listin o manželském majetkovém režimu, má se za to, že závazek vznikl před zápisem listiny do Seznamu listin o manželském majetkovém režimu.

- V ostatních případech lze vydat exekuční příkaz postihující majetek, který netvoří součást společného jmění manželů jen proto, že byl zákonný režim společného jmění manželů změněn.

- Jde-li o vydobytí dluhu, který patří do společného jmění manželů, nebo dluhu povinného, pro který lze vydat exekuční příkaz na majetek ve společném jmění manželů, lze vést exekuci přikázáním pohledávky z účtu manžela povinného u peněžního ústavu. Exekuci přikázáním pohledávky z účtu manžela povinného u peněžního ústavu lze v jednom exekučním řízení provést nejvýše jednou.”

Občanský soudní řád tuto problematiku ošetřuje v § 262a odst.1 takto:

„- Před nařízením výkonu rozhodnutí na majetek ve společném jmění manželů zjistí soud, zda je v Seznamu listin o manželském majetkovém režimu vedeném podle notářského řádu evidována smlouva o manželském majetkovém režimu nebo rozhodnutí soudu o zrušení společného jmění manželů, jeho obnovení nebo zúžení jeho stávajícího rozsahu, anebo dohoda nebo rozhodnutí soudu o změně smluveného režimu nebo režimu založeného rozhodnutím soudu.

- Soud při nařízením výkonu rozhodnutí vychází z obsahu listiny podle odstavce 1, jde-li o vydobytí dluhu ze závazku vzniklého po jejím zápisu do Seznamu listin o manželském majetkovém režimu nebo jde-li o vydobytí dluhu ze závazku vzniklého před jejím zápisem do Seznamu listin o manželském majetkovém režimu a vyslovil-li s tím souhlas oprávněný. Nelze-li zjistit z titulu pro výkon rozhodnutí nebo z listiny podle odstavce 1, že závazek

vznikl po zápisu listiny do Seznamu listin o manželském majetkovém režimu, má se za to, že závazek vznikl před zápisem listiny do Seznamu listin o manželském majetkovém režimu.

- V ostatních případech lze výkon rozhodnutí nařídit i na majetek, který netvoří součást společného jmění manželů jen proto, že byl zákonný režim společného jmění manželů změněn.

- Jde-li o vydobytí dluhu, který patří do společného jmění manželů, nebo dluhu povinného, pro který lze nařídit výkon rozhodnutí na majetek ve společném jmění manželů, lze vést výkon rozhodnutí příkázáním pohledávky z účtu manžela povinného u peněžního ústavu.”

3.2.1 Zánik a vypořádání společného jmění manželů

V této kapitole je nastíněno, jaké jsou možnosti uspokojení věřitelů a třetích stran prostřednictvím vypořádáním společného majetku manželů.

Zánik společného jmění manželů

Společné jmění manželů zaniká obvyklými způsoby zániku vlastnictví a to prodejem, darováním, nebo spotřebováním. Závazky zanikají rovněž obvyklým zánikem závazků (§ 711 odst. 1 OZ), takovýto zánik u určité věci nemá vliv na dalším trvání u jiných věcí.

Společné jmění může zaniknout různými specifickými cestami, jak už bylo v této práci řečeno zánik SJM je způsobem dohody mezi manžely, nebo o zániku rozhodne soud. Dále SJM zaniká rozvodem manželství nebo úmrtím jednoho z manželů. Dosud zde nebylo zmíněno, že zánik společného jmění manželů může být:

- Prohlášením konkurzu na majetek dlužníka-manžela (§ 268 odst. 1 InsZ) - do majetkové podstaty se zahrne i majetek v SJM (Dvořák, Spáčil, 2011). Jestliže byl sjednán majetkový režim výhrady vzniku společného jmění manželů ke dni zániku manželství, má pro konkurs stejné účinky jako zánik manželství (§ 268 odst. 1 InsZ)

- Výrokem trestního soudu, který odsuzuje jednoho z manželů k trestu propadnutí majetku (§ 66 odst. 4 TZ). K zániku dochází nabytím právní moci výroku a vypořádání se provádí mezi manželem pachatelem a Úřadem pro zastupování státu ve věcech majetkových (§ 11 odst. 2 zák. č. 219/2000 Sb. O majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích).

Vypořádání společného jmění manželů

Vypořádání majetku plynule navazuje na zánik majetku ve společném jmění manželů. Rozumíme tím proces, kdy dosud společné jmění přechází do vlastnictví či spoluvlastnictví určité osobě nebo skupině osob. Zákon tímto ošetřuje situace, kdy by k vypořádání nedošlo,

vylučuje tak stav, kdy by dlouhodobě zůstala nevypořádána určitá masa majetku. Tomuto napomáhá existence nevyvratitelných domněnek způsobu vypořádání, které prostým plynutím času způsobí vypořádání dokonce i proti vůli účastníků (Šínová, Šmíd, 2014)

Zvolený způsob se nesmí dotknout práv třetích osob, jak již bylo v této práci zmíněno, pokud se tak přes to stane, mohou se takto postižené osoby domáhat u soudu toho, aby určil, že vypořádání je vůči nim neúčinné (§ 737 odst. 1 OZ). Dluhy zákon vypořádává jen mezi manžely v § 737 odst. 2. Stěžejní zásadou je to, že jednou založená dlužnická solidarita nejde zrušit bez souhlasu věřitele, ať už je způsob vypořádání jakýkoliv (Eliáš, 2012).

Nedojde-li k dohodě manželů o vypořádání, kterýkoliv z nich může podat návrh, aby o něm rozhodl soud. Soud o vypořádání bude rozhodovat podle stavu, kdy nastaly účinky zúžení, zrušení nebo zániku společného jmění manželů (§ 740 OZ).

Soud pak bude rozhodovat podle zásad zakotvených v § 742 odst. 1 písm. a-f OZ:

- podíly obou manželů na vypořádávaném jmění jsou stejné,
- každý z manželů nahradí to, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho výhradní majetek,
- každý z manželů má právo žádat, aby mu bylo nahrazeno, co ze svého výhradního majetku vynaložil na společný majetek,
- přihlédne se k potřebám nezaopatřených dětí,
- přihlédne se k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu, zejména jak pečoval o děti a o rodinnou domácnost
- přihlédne se k tomu, jak se každý z manželů zasloužil o nabytí a udržení majetkových hodnot náležejících do společného jmění.

Pokud nedojde do tří let od zúžení, zrušení nebo zániku SJM, nedojde k dohodě manželů a nebyl podán návrh na vypořádání k soudu, pak platí nevyvratitelná domněnka, že se bývalí manželé vypořádali tak, že:

- hmotné věci movité jsou ve vlastnictví toho z nich, který je pro potřebu svou, své rodiny nebo rodinné domácnosti výlučně jako vlastník užívá,
- ostatní hmotné věci movité a věci nemovité jsou v podílovém spoluvlastnictví obou; jejich podíly jsou stejné,
- ostatní majetková práva, pohledávky a dluhy náleží společně oběma; jejich podíly jsou stejné.

V závěrečné kapitole se práce věnuje insolvenčnímu řízení manželů, které lze považovat za jednu z cest z dluhové pasti a rovněž je ve svých parametrech odlišnou od oddlužení jednotlivce.

4 Insolvence jako řešení zadlužení manželů

Lidská společnost je nucena se vyrovnávat s tím, že určité procento jejich členů upadá do stavu předlužení, kdy nejsou schopni dostát svým závazkům, často opakovaně a ve značném rozsahu. Je tak zřejmé, že čím větší je rozsah nesplacených závazků, stává se předlužení celospolečenským problémem (Chvojka in Veselá a kol, 2021). Konkursní zkušenost vychází z anglického práva (Finch, 2002)

Institut oddlužení je českou variantou sanačních kroků k řešení úpadku fyzických osob, spotřebitelů či drobných podnikatelů. Dle názoru Veselé a kol. (2021) je tento institut největším přínosem v otázce dopadu do reálného života společnosti. A dodává, že je tento institut vznikl jako reakce na prudký nárůst poskytování spotřebitelských úvěrů a následným nárůstem počtu exekucí. Existence nástroje na řešení spotřebitelského úpadku je rovněž standardem v ostatních zemích.

Vrbková (2009) uvádí, že prvním insolvenčním návrhem, byl návrh, který byl podán již 2. 1. 2008 po 7:00 a navrhovatelka čekala před Krajským soudem v Ostravě. Uspokojení věřitele ale není zájmem jediným, Obecně uznávaným právem dlužníka je začít znovu a s čistým štítem. (Veselá a kol., 2021)

Důležité je uvést, že pohledávky věřitelů nemohou věřitelé v průběhu insolvenčního řízení uplatňovat žalobou k soudu, ale pouze přihláškou v rámci insolvenčního řízení a rovněž nelze provést výkon rozhodnutí (exekuci). Mezi povinnosti dlužníka spadá, že se nesmí pokusit uhradit nějakou pohledávku mimo insolvenční řízení, čímž by ho zvýhodnil oproti ostatním věřitelům. Zároveň je omezen v nakládání se svým majetkem. (Hubálek a kol., 2011)

Pro účely oddlužení je dlužníkům jsou stanoveny částky do splátkového kalendáře částky, které jsou ve stejném rozsahu, v jakém mohou být při výkonu rozhodnutí (exekuci) uspokojeny přednostní pohledávky (§ 398 odst.3 InsZ) Pro účely oddlužení není tedy stanovena žádná odchylka pro výpočet nezabavitelné mzdy. Postup vychází z občanského soudního řádu, který v § 299 neumožňuje provádět srážky z jiných než přesně vymezených příjmů, např. ani z daňového bonusu (Šubrt, 2013)

4.1 Nejnovější úprava insolvence z roku 2019

Idea poslední úpravy Insolvenčního zákona č. 182/2006 Sb. vychází z předpokladu, že věřitel má nárok na veškerý majetek dlužníka (s výjimkou chráněného bydlení) i na jeho příjmy po stanovenou dobu oddlužení (3 a 5 let) - tzv. Oddlužení splátkovým kalendářem

se zpeněžením majetkové podstaty. Zcela zásadní je časové vymezení splácení, exekučního práva takové omezení nenajdeme a exekuční srážky mohou být prováděny neomezeně dlouho. (Veselá a kol., 2021).

Dalším kladným argumentem pro institut oddlužení je i skutečnost, že věřitelé jsou v konečném důsledku uspokojeni ve větší míře. Je to způsobeno tím, že dlužníci neutíkají do tzv. šedé ekonomické zóny, kde často pobývají i několik let, právě proti, že proti nim bylo vedeno několik exekucí najednou a nebylo v možnostech dlužníka tyto závazky plnit. A právě oddlužení dokáže tyto situace mírnit a povinný tak získá naději, že po určitém časovém úseku bude jeho situace vyřešena on se dluhů zbaví. Aby k této situaci mohlo dojít je povinný po celou dobu oddlužení plnit podmínku, kterou mu ukládá zákon, a to dosahovat maximálního možného příjmu, tedy maximální možné postižitelné části příjmu. Velmi často také dlužníci sahají k pomoci třetích osob, které jim vypomáhají “Smlouvou o důchodu” nebo “Darovací smlouvou“ (Veselá a kol., 2021).

Veselá a kol. (2021) dále uvádí, že je nutný dohled nad dlužníkem a jeho plnění schváleného oddlužení. Tuto funkci vykonává insolvenční správce po celou dobu oddlužení. Zpočátku procesu insolvenční správce sestaví seznam pohledávek, následuje uznávání, popírání či částečné popírání těchto závazků (Nesnidal, 1996). Dohled insolvenčního správce vede k maximalizaci příjmů a na konci poskytne spolehlivý skutkový základ k posouzení, zda byly podmínky pro přiznání osvobození od zbytku nezaplacených závazků, splněny. Hranice 30 % splacených nezajištěných závazků zakládá důvod pro nevyvratitelnou domněnku, že dlužník se snažil po celou dobu vyvinout veškeré úsilí.

4.1 Oddlužení manželů

Oddlužení manželů má svá specifika. Právně je situace komplikovaná tím, že vedle výlučného majetku každého z manželů, existuje i majetek ve společném jmění. V reálném životě se na manžele pohlíží jako na faktickou ekonomickou jednotku se společným majetkem, společnými příjmy a výdaji.

Později judikatura připustila, že do oddlužení může vstoupit i jen jeden z manželů a přiznané osvobození se tak bude vztahovat jen na něj-druhý bude povinen uspokojit závazky v plné výši. Toto řešení ale nebylo efektivní, a proto se komplexní novelou, účinnou od 1. 1. 2014, přistoupilo ke společnému oddlužení manželů. Tento institut je poměrně silný, neboť společné oddlužení manželů volí formu konsolidace (odstranění

původně oddělených subjektivit a smísení veškerých aktiv do jedné majetkové podstaty ze které se uspokojí všechny závazky manželů. (Veselá a kol., 2021)

Oddlužení manželů upravuje § 394a InsZ. Společný návrh mohou podat pouze manželé, musejí být manželé ještě v den, kdy návrh dojde k soudu, pokud by soud zjistil opak, vyhodnotil by ho jako návrh podaný neoprávněnými osobami. Vlastní rozvod, ke kterému dojde v průběhu oddlužení nemá na samotný proces vliv. (Maršíková, 2011).

Samostatná existence institutu společného oddlužení manželů ovšem neznamena, že tento postup je přípustný ve všech případech. Soud posuzuje u každého z manželů zvlášť dle § 389 InsZ ve vazbě na § 394a InsZ o jednotlivém postavení obou manželů a společnou majetkovou podstatu. (Pachl, 2011). Každý z manželů tedy musí splňovat předpoklady pro povolení oddlužení (Smolík, 2016)

Dlužníci-manželé mají po celou dobu oddlužení postavení nerozlučných společníků. Považují se za jednoho dlužníka. Pohledávky mohou věřitelé uplatnit pouze jednou a jedinou přihláškou. V řízení jedná zpravidla za dlužníky pouze jeden a úkony činěné kterýmkoliv z nich se pokládají za úkony společné. Uvedené společenství trvá po celou dobu procesu oddlužení, za předpokladu, že bylo povoleno, schváleno a realizováno. (Smolík, 2016).

Insolvenční právo vychází z předpokladu a motivu především uspokojovat a motivovat, nikoli pouze zachraňovat. Případně pomáhat poctivým a nešťastným dlužníkům (Jackson, 2001), aby dostali v životě další šanci a možnosti pro svou aktivitu.

PRAKTICKÁ ČÁST

Tato závěrečná práce si ve své praktické části klade následující za cíl:

- Zjistit, jaký vliv má zadlužování v manželství na vztah mezi manžely.

Dále si stanovuje dílčí cíle:

- Objasnit, jak se jejich vzájemný vztah vyvíjel od zadlužování, přes proces insolvenčního řízení a nakonec, jaký mělo na jejich vztah osvobození od nesplacených závazků.
- Zjistit, zda byl počáteční sociální status manželů určující pro jejich zadlužování a zda bylo důležité, kdo z manželů se zadlužoval.
- Analyzovat příčiny, které vedly jednotlivé manželské páry k zadlužování.
- Popsat i příčiny, které vedly páry do Občanské poradny v Jihlavě svůj problém s dluhy řešit.
- Doporučit a navrhnout poradnám občanského poradenství způsoby práce se zadluženými manžely.

Výzkumné rozhovory, pro účel této závěrečné práce, byly vedeny se šesti manželskými páry v odlišných věkových kategoriích a v různých životních situacích. Je popisován jejich počáteční sociální status, a to, zda je do jisté míry předurčil k tomu, že se zadluží do té míry, že budou muset vstoupit do insolvenčního řízení a svou situaci budou muset řešit osobním bankrotem. Dopodrobna je popsán důvod jejich zadlužení, i to, jak se v celé situaci cítili. Manželské páry určily okamžik, který je přiměl k vyhledání odborné pomoci, a nakonec i to, jaký vliv mělo zadlužení na jejich vztahy před, v průběhu a po ukončení osobního bankrotu.

5 Metodologie, případová studie

Pro tuto práci byla zvolena metoda kvalitativního výzkumu. Podkladem byly životní situace šesti manželských párů. Došlo k podrobné analýze v souvislosti se zadlužováním. Strategii kvalitativního výzkumu byla výzkumná případová studie. Pokud měl být výzkum efektivní, bylo nutné s manželskými páry navázat užší kontakt k získání relevantních a pravdivých informací, ze kterých by bylo možné vycházet a postavit výzkumnou hypotézu.

Podle Musilové (2003) se případová studie řadí k neexperimentálním metodám a jako výzkumná metoda se věnuje buď jednotlivým případům, nebo životu jednotlivce. Případová studie zkoumá jedince v průběhu jeho vývoje. Charakteristickým prvkem kazuistického přístupu je snaha o zachycení co nejvíce proměnných s cílem detailního poznání jednoho případu. Z tohoto důvodu není možné získané poznatky zobecnit.

Miovský (2006) myšlenku rozšiřuje tvrzením, že se právě díky sledování, popisování a vysvětlování případu v jeho komplexnosti může výzkumník dojít k přesnějším a hlubším výsledkům, kterými lze lépe porozumět nejen jednotlivým vztahům, ale i celkovým souvislostem.

V případové studii se předpokládá, že detailně prozkoumáme životní situace jedince s určitým problémem, budeme mít potom šanci lépe porozumět dalším jedincům, kteří mají podobný nebo stejný problém. (Hendl, 2016)

6 Metoda sběru dat, rozhovor

Byla zvolena metoda narativního rozhovoru, který se jevil jako nejvhodnější pro tuto výzkumnou případovou studii. Narativní rozhovor byl zvolen i z důvodu vytvoření příjemnější atmosféry a tím, aby byli dotazovaní uvolněnější a ochotní sdělovat podrobnosti z jejich života.

Celý rozhovor byl víceméně vyprávěním za občasného dotazování a doptávání. Na začátku byly manželské páry seznámeni s účelem, pro který je tento rozhovor veden. Byla velká snaha získat jejich důvěru, prvotní část byla vedena z pozice poradkyně v Občanské poradně v Jihlavě, za účelem poradenské činnosti a následnou sociální pomocí. Konkrétní případy zadlužených manželských párů, se kterými byly vedeny rozhovory a bylo s nimi jednáno v rámci dluhového poradenství v Občanské poradně v Jihlavě byly vybírány účelově tak, aby pocházely z různých sociálních prostředí, geneze jejich zadlužování byla různá, různě dlouhá a jejich závazky byly, co do výše, odlišné. U všech dotazovaných byly následně zpracovány jejich insolvenční návrhy, ty byly odeslány ke Krajským soudům, ke kterým byly manželské páry místně příslušní. Všem manželským párům bylo oddlužení povoleno, u čtyřech stále běží a u dvou již bylo úspěšně dokončeno.

Tím byla splněna podmínka pro tento kvalitativní výzkum, který si klade za cíl zjistit, jak celá věc změnila jejich manželský vztah a jak nyní vnímají tento krok vstoupit do insolvenčního řízení. V první fázi tedy páry vyprávěly svůj příběh. Postupně byly dotazovány na oblasti, ve kterých nebyl jejich postoj jednoznačný, nebo jasný, jaké stanovisko páry zaujímají. V průběhu rozhovorů se několikrát stalo, že celou situaci vnímala jinak manželka a jinak manžel. V závěru a před konečným vyhodnocením hypotézy došlo ve spolupráci s dotazovanými ke shrnutí a pochopení, jak tento proces ovlivnil jejich vzájemné vztahy. Manželské páry byly ujištěny o přísném zachování jejich anonymity, a byly obeznámeny s tím, že si jejich vyprávění bude nahráváno na diktafon. V průběhu rozhovorů byli manželé doptáváni a na konci proběhla rekapitulace, aby nedošlo k nedorozumění. S prvním proběhlo setkání celkem třikrát. S druhým párem šestkrát. Se třetím a čtvrtým párem bylo zapotřebí čtyř setkání. U pátého a šestého páru stačilo setkání jediné. Postup vyhodnocení získaných informací probíhal přehráváním z diktafonu, jejich chronologickým tříděním a zpracováváním do jednotlivých kazuistik, které odráží životní příběhy dotazovaných. Pro větší autentičnost byla použita i forma přímé řeči, aby byl zachován charakter, formát a význam výzkumu.

Otázky pokládáné všem manželským párům:

1. Jak probíhalo počáteční zadlužování a jakými formami?
2. Jaký byl průběh života s dluhy?
3. Kdy nastal okamžik uvědomění, že zadlužení je nevyhnutelné řešit?
4. Jaké byly pocity zadlužených manželů?
5. Jak proces oddlužení poznamenal vzájemný vztah manželů?

6.1 Analýza a interpretace dat

Získaná data jsou chronologicky uspořádána do příběhů tak, aby byla srozumitelná a mohla plnit svou výzkumnou roli. Uspořádána tak, aby z nich byl patrný vývoj ve vztazích obou párů a bylo možno pochopit životní situace jimiž páry procházely.

Ve všech případech jsou popisovány situace, které vedly k tomu, že manželské páry využily sociální služby k vyřešení svojí finanční krize.

6.2 Etické otázky

V závěrečné práci je obsažen detailní popis životních příběhů respondentů, a proto v ní nejsou zveřejněna žádná přesná data nebo místa, se kterými by se dotazovaní mohli identifikovat, nebo by je mohl někdo podle sdělených informací ztotožnit.

Soukromí účastníků je nutno zachovat, jelikož jen málo jedinců je ochotno poskytnout podrobný popis svého soukromí za předpokladu, že bude odhalena jejich identita. Proto je v pořádku, že provedeme určité změny, které však nesmí ovlivnit podstatu výzkumu. (Hendl, 2016).

7 Kazuistiky zaměřené na dluhovou situaci manželských párů

Ve výzkumné práci je zaměřena pozornost na šest manželských párů, které mají podobný životní příběh a které jejich předlužení přivedlo až do Občanské poradny, kde využily sociální služby k vyřešení svého problému. Pozornost se věnuje zejména jejich prožívání různých krizových životních situacích. Všechny páry byly zadluženy nad svoje možnosti, i když každý požíval jiného sociálního postavení. Každý pár je z jiné věkové kategorie a jejich manželství trvá různě dlouho. Ve všech případech prvotní rozhovor s manželi probíhal v rámci poradenské činnosti. Při prvotním rozhovoru byla akcentována zejména stránka pomoci. K dalším rozhovorům docházelo víceméně spontánně při dalších schůzkách a poslední rozhovory probíhaly cíleně s tím, že hlavním motivem bylo poznat a porozumět jejich momentálnímu naladění ve vztahu po zažehnání nejhorší finanční krize.

Velmi důležitá byla naprostá dobrovolnost účastníků na výzkumu. Bylo osloveno i několik dalších párů, ale ne všichni byly ochotny takto detailně hovořit. Těchto šest souhlasilo. Jejich vyprávění nakonec mělo spontánní ráz, podařilo se vytvořit přátelskou atmosféru a informací pro účely výzkumu bylo dostatek, aby mohla být provedena analýza, jaký dopad na vztahy mezi manželi mělo finanční zadlužování a procházení finanční a životní krizí.

Všechny páry byly kontaktovány telefonicky, ve stručnosti jim bylo popsáno, proč a za jakým účelem by byly vedeny rozhovory, jak se nyní mají. Byl jim ponechán čas na rozmyšlenou, aby si mohly celou věc společně vyhodnotit. Po jejich souhlasu došlo již ke konkrétní domluvě, kdy a kde by se rozhovory mohly nerušeně uskutečnit. Výběr místa a času byl ponechám na manželských párech, aby se cítili komfortně a nic je nerozptylovalo a aby bylo možno naladit přátelskou a otevřenou atmosféru.

Kazuistika č. 1 manželský pár Antonín a Jana

Manželé Jana a Antonín jsou zadlužení ve výši přibližně 900.000,00 Kč. Pochází z Jižní Moravy je jim 65 let a 63 let. Oba jsou již ve starobním důchodu, mají tři dospělé děti. Žijí v nájemném bytě, nemají žádné úspory.

Počátky jejich zadlužování sahá hluboko do jejich rodinné historie. Manžel pracoval v devadesátých letech v gastronomii, tehdy byla poměrně divoká doba a zaměstnavatelé (zejména v tomto oboru) neoplývali zodpovědností za životy svých zaměstnanců. Manželka byla na rodičovské dovolené a zaměstnavatel manžela přestal proplácet mzdu v termínech a ve správné výši.

„tehdy byla taková doba... zaměstnanost v našem regionu byla špatná, a tak mi nic jiného nezbylo, než u tohoto zaměstnavatele zůstat a půjčit si někde na živobytí“ sděluje pan Antonín. Tehdy vzniká první půjčka u nebankovní společnosti, které v tu dobu rostly jako houby po dešti a bankovní dohled byl za nimi o krok pozadu. Smluvní podmínky byly jednoznačně nevýhodné pro klienty těchto společností. Úroky rostly téměř geometrickou řadou. Manželé nenašli jiné řešení než si na úroky půjčit dále jinde. V době, kdy manželka mohla již nastoupit do práce, rozhodli se, že budou podnikat v oboru. Pronajali si restauraci za účelem podnikání. V počátku se opět dále zadlužili, aby mohli provoz rozjet. Z počátku bylo jejich podnikání úspěšné, byli schopni plnit svoje závazky.

„Problémy opět začaly v době finanční krize, kdy hospoda přestala jít, do toho mi zemřela maminka a já začala pít, až jsem se stala závislou na alkoholu. Tonda zůstal sám na všechno.... na podnikání, finance, výchovu dětí. Moc mě to doted' mrzí. Dvakrát jsem se léčila a jemu nezbylo nic jiného, než si zase půjčit peníze“.

Manželka svou léčbu poprvé nedokončila a pokračovala v pití až ke kolapsu organismu, kdy byla hospitalizovaná v nemocnici a byl jí přiznán invalidní důchod 3.stupně.

„V té době jsme byli odkázáni na pomoc přátel, a zároveň jsem přestal být schopen platit své závazky vůči státu, tedy sociální a zdravotní pojištění“.

Situace manželů byla opravdu těžká, a navíc se v jejich obci otevřelo nové zařízení stejného typu a tím se dostali do ještě větší dluhové pasti.

Manželé oba popisují svůj život s dluhy jako velmi svízelný. Celá situace se postupně projevovala ve všech aspektech rodinného života. Měli oba stísněný pocit, zažívali pocity nervozity, strachu a obav z budoucnosti. Mezi nimi postupně vztah získával trhliny, často se hádali. Měli špatné svědomí kvůli dětem, nejstarší dcera musela zanechat studia na vysoké škole. Paní propadala do beznaděje a depresí, celou věc se snažila řešit alkoholem, ale to ji i celou rodinnou situaci ještě více zhoršilo. Později, když jejich starší děti dospěly, tak se jim snažily vypomoci, ale to přineslo zadlužení i jich (rovněž svou situaci později řešily oddlužením).

Okamžikem, kdy přestali manželé vidět jakoukoli naději bylo uvědomění, že se dál není již kam obrátit pro pomoc a manžel vstoupil do starobního důchodu bez další možnosti vydělat finanční prostředky navíc.

„Pro toto řešení naší situace (oddlužení) jsme se rozhodli v okamžiku, kdy už nebylo kde brát a podmínky se pro nás důchodce zvýhodnily. Řekli jsme si se ženou, že teď už nemáme co ztratit a zavolali jsme k vám do poradny“.

Své pocity do rozhodnutí popisují jako velmi negativní, jako velký stres. Manželka navíc popisuje, že se styděla za to, že svému muži ztížila celou situaci s financováním, a dodnes má velké výčitky svědomí. Manžel popisuje, že cítil velkou únavu, stavy vyhoření, bezvýchodnosti a nejvíce ho trápil pocit ze selhání jako muže, že nedokázal zajistit svou rodinu. Tyto špatné pocity se propisovaly do kvalityžití ve všech aspektech a poznamenaly i manželské soužití. Oba manželé působili unaveně a ve tvářích měli smutek, působili až „prošedle“.

„Po první schůzce s vámi, ve vaší poradně, jsme měli dobrou náladu, věděli jsme, že to není jisté a že pro vyřešení naší situace budeme muset něco udělat, ale naše naladění se zlepšilo.“

Insolvenční návrh byl odeslán ke Krajskému soudu a manželům bylo povolené oddlužení. Nyní oddlužení běží třetí rok, manželé plní požadované nároky.

Své pocity nyní popisují jako o moc lepší. Shodli se v názoru, že momentem povolení oddlužení začali vidět „světlo na konci tunelu“. Mají čas na sebe, jsou klidnější, nemají strach ze zvonku, z pošty ani z telefonátů. Z důchodů jim odchází zákonná srážka do insolvence a s ostatními penězi mohou počítat do rodinného rozpočtu, nemusí se bát, že na ně někdo bude tlačit, aby hned zaplatili splátku v řádu měsíců.

Jejich vzájemný vztah se zlepšil, manželka má sice stále zdravotní potíže způsobených alkoholem, ale celkové klidnější klima nahrává tomu, že je snáší mnohem lépe. Oba manželé se těší, až celý proces insolvence skončí a oni si konečně budou moci užívat klidného stáří.

Nabyla jsem dojmu, že svého kroku nelitují a vnímají vstup do insolvence jako významný ozdravný mezník v jejich životech.

Kazuistika č. 2 manželský pár Luboš a Martina

Manželé Luboš a Martina jsou zadluženi do výše cca 2.500.000,00 Kč. Pochází z Vysočiny, jejich stáří je 57 a 46 let. Žijí v nájemním domě. Mají dva syny školou povinné. Starší studuje na soukromé škole a mladší je žákem základní školy. Manželka je OSVČ, manžel dříve podnikal, ale nyní je zaměstnanec.

Do dluhové situace se manželé propadali postupně a pole slov pana Luboše to ani nebyli schopni postihnout. Oba podnikali a „*vždy nějaké peníze měli*“. Problémy započaly, až když se manžel dostal do situace, že se dostal do druhotné platební neschopnosti, ostatními obchodními partnery mu nebyly proplaceny faktury. V první fázi to manželé řešili tak, že se obrátili na společnost, která jim půjčila přibližně 600.000,00 Kč a manželé na tuto společnost přepsali svůj dům, který měl tehdy hodnotu 9.000.000,00 Kč, ale vzhledem k tomu, že na ní vážla hypotéka, společnost tam manžele nechala bydlet a oni teď platí nájem ve svém vlastním domě. „*To byl první krok ze všech špatných*“, hodnotí Martina. Souhrou dalších událostí a propadu výnosu z podnikání obou manželů, Luboš si bral poměrně vysoké úvěry, které mu banky poskytly na základě minulých daňových příznání, které byly ve slušné výši. Martina podniká ve službách a její příjem není stálý, ani nijak vysoký. Do insolvenčního návrhu manželů tedy odchází jen příjem manžela ze zaměstnání.

Život s dluhy popisují manželé jako těžký, protože se pohybují v určité společnosti a ta je nutí dodržovat určité dekorum. Přátelé se jich například ptali, zda nepojedou na společnou dovolenou, tak jak byli zvyklí. „*Bylo to hrozné, hrozně jsem se styděla, nevěděla jsem, jak mám kamarádkám odpovědět, zlobila jsem se na svého muže, že to nechal zajít tak daleko, byla jsem až vzteklá. Já pocházím z bohaté rodiny, měla jsem nějaký status a najednou jsem byla v situaci, kdy jsem si nemohla dovolit blbej týden na horách*“. Luboš popisuje, že život najednou ztěžknul. „*Co dřív nebyl problém, jsme si nemohli dovolit, žena na mě štekala, děti nedokázali pochopit, že jim něco nemůžeme koupit*.“ Navíc manželé začali kontaktovat věřitele a požadované splátky byly výrazně nad jejich možnosti. Hrozili jim soudy a z větší části i proběhly a jejich závazky se dostaly do exekučních řízení. Jejich život se proměnil. Z dřívější dobře situované rodiny se stala rodina, která bydlí v nájemném domě a bojí se, kdo zazvoní u dveří, nebo kdy zavolá soudní vykonavatel exekuce. Manželé byli nervózní, často se hádali a Lucie se chtěla rozvádět. Luboš si začal shánět různé práce tzv. „na černo“, aby exekutoři nemohli obstatit mzdu. Účty obou manželů byly zablokované a manželé zřídili účet staršímu synovi a z něj prováděli všechny platby. Práce v šedé zóně ovšem manželskému páru situaci nijak neusnadnila, ataky věřitelů neustávaly. Manžel se tedy nechal oficiálně zaměstnat, manželka dál zůstala podnikat v oboru.

Tato bezvýhodná situace je přiměla, začít svou situaci řešit komplexně. Protože i přes to, že manželovi strhávali v zaměstnání mzdu do nezabavitelného minima, tak je exekutoři stále navštěvovali a jejich nátlak se stal neúnosným.

Svůj problém tedy začali řešit insolvenčním návrhem, který jim byl přijat a schválen.

Pocity, které oba manželé měli popisují tak, že se cítili pod tlakem, pronásledovaní.

Manžel popisuje, že pociťoval vztek na obchodní partnery, kteří ho do této situace přivedli, na sebe, že nebyl schopen zajistit a udržet rodině komfort na který byla zvyklá. Lucie mluví o strachu, nervozitě, o častých bolestech hlavy, o vzteku a plačtivosti. Zlobila se na svého muže. Po podání návrhu se ještě úplně nebyli schopni se zbavit jisté nervozity. Ulevilo se jim v tom smyslu, že jsou chráněni proti atakům věřitelů, ale pocit uvolnění nebyl tak silný, protože i přes řešení jejich situace nedosáhli na předchozí a výchozí životní úroveň. Lucie se obává, že si kdokoli může v insolvenčním rejstříku přecíst, že jsou dlužníky a že jim to způsobí ostudu. Vztah obou manželů bylo možné nazvat jako narušeným.

Na otázku, jak se nyní mají a jak se jí daří, odpovídají uvolněněji, nemají již existenční problémy, takže všechny věci řeší ve větším klidu. Manželé se v průběhu oddlužení nerozvedli. „*Moc se těšíme, až to skončí, budeme žít normální život*“. Říká Luboš a Martina dodává „*Hádáme se taky, ale už ne tak hrozně, většinou o maličkostech*“.

Svůj vztah hodnotí jako víceméně stejný. „*Měli jsme se rádi i před tím, ale ležela na nás deka, teď je deka pryč a nám se dýchá volněji.*“ Shodují se.

Kazuistika č. 3 manželský pár Jan a Tereza

Mladí manželé Jan a Tereza se poznali v doléčovacím středisku drogově závislých. Je jim 30 a 26 let. Po propuštění spolu začali žít, z počátku neuspořádaně, ale když Jana otěhotněla, uvědomili si své životní priority, našli si bydlení i práci v Jihlavě a začali řešit důsledky svého nezřízeného způsobu života, mají malého syna, manžel je zaměstnaný a manželka na rodičovské dovolené. Do dluhové pasti se manželé dostali každý zvlášť ještě před vstupem do manželství, jejich zadlužování mělo úzkou vazbu na jejich drogovou závislost v minulosti, kterou oba prošli. Oba shodně popisují: „*Byli jsme ve stavu, že nám bylo jedno, co bude zítra, zajímalo nás, kde sehnat dávku a peníze na ní.*“ Seznámili se již jako zadlužení jedinci, kteří si nesli s sebou životem svá špatná finanční rozhodnutí. Vzhledem jejich nízkému věku původní dluhy pocházely z bankovního sektoru, kde jim jako mladým lidem bez dluhové minulosti banky vyhověly a úvěry poskytly. Dále pak měli dluhy z nezaplaceného jízdného a telefonních služeb.

Pocity ze zadlužení každý zvlášť neměli nijak špatné, pohybovali se ve společnosti, kde nebylo výjimkou, že je někdo zadlužený.

Impulsem k počátečnímu řešení jejich situace spustil jejich stav v jejich závislostech, kterou se oba jednotlivě začali řešit. Tak jak procházeli terapiemi a začali na život nazírat i z jiného úhlu. V doléčovací skupině se seznámili, zamilovali se do sebe, získali zde pracovní návyky a do neuspořádaného života jim vstoupil řád.

Manžel popisuje „získal jsem nechuť se potloukat od ničeho k ničemu, chtěl jsem žít normální život, proto jsem se začal léčit ze závislosti na drogách. Když jsem potkal Terezku, můj život se začal zdát lehčím. Z doléčovací skupiny jsme již odcházeli spolu a začali spolu žít“ Manželka dodává „bydleli jsme tak různě, pracovali víceméně načerno, ale když jsem otěhotněla, tak jsme se odstěhovali na Vysočinu, kde manžel získal dobře placenou práci, s pomocí známých a kamarádů jsme si skromně zařídili pronajatý byt.“

Se získáním stálějšího a oficiálního zaměstnání se začali ozývat věřitelé prostřednictvím exekutorů a na mladé manžele začala doléhat tíha celé situace, kterou se rozhodli řešit společným oddlužením manželů v insolvenčním řízení, protože se začali cítit pod tlakem a výše jejich společných dluhů, která dosahovala cca 750.000 Kč neskýtala naději na splacení běžnou cestou. Oba pociťovali tlak a úzkost o budoucnost, nechtěli kopírovat život svých rodičů, kteří jim neposkytli zázemí. V současné situaci jsou vděční, že mají stálou práci a zaměstnání a jejich život se ustálil.

Kazuistika č. 4 manželský pár Radim a Věra

Manželé Radim a Věra jsou bezdětní manželé ve středních letech 38 a 34 let, bydlí v krajském městě v bytě, který patří jejich rodičům (manželky). Poznali se jako mladí a lehkomyšní lidé, kteří rádi cestovali a svých zvyků se nechtěli vzdávat. Na své cesty si vydělávali brigádami, protože většinu roku byli na cestách, neměli ani jeden stálé zaměstnání. A již tehdy se každý zvlášť občas zadlužil a své závazky zase až tak moc „neřešili“ protože byli „v jiném světě“.

Z počátku neměli pocit, že mají problémy. Později po sňatku, jim rodiče nabídli bydlení, které bylo nutné zrekonstruovat. Mladí lidé příležitosti využili a vzali, už jako manželé, větší úvěr na rekonstrukci a vybavení bytu. Svůj styl života ale nijak zvlášť nezměnili a pokud po něčem toužili, tak si na to i půjčili. Splátky úvěrů v této době byli schopni plnit.

Problémy přišly s vážnou nemocí manžela Radima. Byl v dlouhodobé neschopnosti a následoval invalidní důchod a nemožnost pracovního poměru.

Z mého platu a nemocenské manžela nebylo možné závazky plnit pravidelně, ale vzhledem k tomu, že naše dluhová historie, ještě nebyla tak moc špatná, tak jsme si mohli nějaký čas brát další záchranné půjčky“ sděluje Věra.

Manžel popisuje „byl jsem bezmocný, smutný a vzteklý. Byli jsme zvyklí na jiný život a teď najednou si nemůžeme nic dovolit, a ještě dlužíme poměrně vysokou částku bankám i finančním společnostem. Pořád nám drnčí telefon, a to mě ani manželce nepřidá“

Do poradny manželé přišli v situaci, která se jim jevila jako bezvýchodná. U 27 věřitelů měli 24 závazků v celkové výši bezmála milion korun. Plat manželky, byť byl slušný, byl z části zabaven exekutory a ze zbytku nebylo možné splácet další závazky, které ještě nebyly vykonatelné. Příjem obou manželů stačil tak na obživu a energie. Nájem rodiče nechtěli. Svou situaci společně hodnotí jako bez budoucnosti, jsou smutní a k osobnímu bankrotu se upínají jako k poslední šanci na narovnání svého života. Manžel si klade za vinu, že vše leží na manželce.

Po podrobném přezkoumání situace jsem manželům sdělila, že i přes to, že manžel nemá žádný zabavitelný příjem, je manželka schopna ze svého platu insolventi za oba plnit. Po povolení oddlužení své pocity manželé popisují jako úlevné, zejména proto, že ustanou nekonečné upomínající telefonáty ze strany věřitelů a exekutorů. Radim má ale stále pocity viny, jednak za svou nemoc a oba litují způsobu svého svobodného života, toho, že nebyli více zodpovědní a nemysleli na zadní kolečka. S příchodem nemoci Radima se jim celý dosavadní život naprosto změnil. Oba ale současnou situaci vidí jako nadějnou. Věra doufá, že selepší psychický stav manžela a celé manželství se trochulepší, protože v poslední době docházelo i hádkám a výčitkám.

Kazuistika č. 5 manželský pár Jiří a Romana

Manželé Jiří a Romana byli zadluženi vysokou částkou 2.650.000 korun. Z toho 1.600.000 korun byla pohledávka zajištěná. Historie jejich dluhů je poměrně dlouhá, manželé se zadlužili velkým dluhem – hypotékou na dům. Dům koupili a postupně rekonstruovali. V devadesátých letech přišel manžel o zaměstnání a nebyl schopen kvůli špatnému psychickému stavu najít odpovídající příjem, který by zajistil jak splátky hypotéky, a i pokračující drobné rekonstrukce. V panice, že přijdou o dům se dále zadlužovali, aby měli na splátky hypotéky. Manželé se postupně zadlužili u 28 věřitelů (z toho 8 soudních exekutorů). Jejich situace byla nadále ztížena tím, že měli školou povinné 2 děti. Manžel říká, *„ze strachu, že přijdu o mzdu jsem se nechával zaměstnávat načerno, tak abych neměl příjem priznaný a nemohli mi na něj exekutoři. Manželka pracovala na základních pozicích, takže její příjem postačil jen na pokrytí základních potřeb, jídla apod. V žádném případě nestačil na splácení hypotéky a ostatních závazků, které se už jen vršily.“*

Život s dluhy manželé popisují jako velmi stresující a manželka měla neustálý strach z toho, že přijdou o dům a všechny ostatní věci. Až když skutečně byl vydán exekuční příkaz na nemovitost, tak manželé zjistili, že musí začít konat, protože pokud by jejich dům prodával

soudní exekutor ve veřejné dražbě, prodal by ho za přibližně třetinovou cenu a zbytek by stejně museli splácet a k tomu mají množství dalších dluhů.

Do Občanské poradny přišli oba manželé, když už byla vydána dražební vyhláška a insolvenčí jí bylo možné odvrátit. Oba byli ve špatném psychickém stavu a paní byla vyloženě úzkostná. Vše jsem jim podrobně vysvětlila, jak celý proces postupuje, co je k zahájení procesu nutné doložit, a upozornila jsem je na to, že i v průběhu oddlužení bude přidělený insolvenční správce dům zpeněžovat, protože jím ručí za hypoteční úvěr. Rozdíl bude pouze v tom, že jej prodá za tržní cenu a bude možné uspokojit zajištěného věřitele v celé výši.

Své pocity manželé popisují jako naštvání, že se dostali do takové situace tím, že manžel byl zaměstnán u nesolidní firmy, ale i na to, že svou situaci neřešili dříve a jiným způsobem.

Manželka přetrvává v depresivním stavu.

Po podání návrhu a jeho kladné posouzení soudem své pocity popisují jako úlevné. Manžel popisuje pocit „rozvázání rukou“ – nebojí se již pracovat na běžnou pracovní smlouvu. Tento případ je již v insolvenčním rejstříku ukončen.

Na dotaz, jak celý proces manželé hodnotí a jak se projevil v jejich vztahu oba shodně tvrdí, že se velmi uklidnili, jejich vztah se dostal do roviny jako před tím, než do dluhové pasti začali padat. Děti se již odstěhovali z domova a mají své životy. Manželé žijí volný život bez dluhů. Majetek byl v rámci insolvence zpeněžen, zajištěný věřitel uspokojen v plné výši a od ostatních dluhů byli manželé osvobozeni. Nyní žijí v menším nájemním bytě a svůj život popisují jako spokojený.

Kazuistika č. 6 manželský pár Josef a Petra

Manželé Josef a Petra byli zadluženi částkou přibližně 700.000 korun. Manželi byli krátce, do manželství vstupovali každý zadlužený zvlášť, největším dluhem byl závazek za zhruba 400.000 korun, který si přinesla do manželství paní Petra. Té tento závazek zůstal z předešlého vztahu a pocházel z rekonstrukce bytu, tento závazek byl zajištěný. Další komplikací byl větší počet vyživovaných osob – dětí. Paní Petra měla a má z předešlého manželství 4 děti, dvě má v péči, na dvě platí výživné. Jan má z předešlého manželství tři děti a na všechny platí výživné. Manžel Josef měl z dřívější doby závazky drobnější, ale je jich více. Dohromady měli 19 věřitelů. Některé závazky manžela pocházely i z jeho drobného podnikání. Manželka Petra je navíc v invalidním důchodu I. stupně, zároveň měla i menší příjem, ale vzhledem k placení výživného na dvě děti, nebylo možné jí z příjmu ničeho strhnout. Celá tíha oddlužení tedy ležela na manželovi.

Manžel se vyjadřuje „*Dluhy jsme si přinesli každý zvlášť, nějakou dobu jsme je byli schopni zvládat, ale manželka onemocněla, ztratila zaměstnání a její příjmy hluboce poklesly, ve stejné době nám zvýšilo město Jihlava nájem v městském nájemním bytě. V této situaci jsme již nebyli schopni své dluhy splácet.*“ Manželka dodává „*Měla jsem z toho velmi špatný pocit, největší dluh šel za mnou a já nebyla schopna ho splácet, byť byl společný s bývalým manželem, ale ten ho nesplácel rovněž, a navíc to nijak neřešil*“

Do poradny je přivedl pocit, že chtějí i vzhledem k dětem žít klidnější život, bez toho, aby je někdo upomínal za neuhrazené závazky. Manžel získal dobře placenou práci a rozhodli se tedy svou situaci řešit důkladně.

Tento rozhovor se konal již po oddlužení obou manželů, tito splnili své závazky nezajištěným věřitelům ve 100 % a jejich insolvenční řízení tak skončilo před uplynutím pěti let. Zjištěný závazek z předchozího vztahu manželky byl uspokojen prodejem mimo dražbu za obvyklou tržní cenu. Oba popisují, že nikdy nelitovali toho, že oddlužení absolvovali, i přes to, že někdy to bylo těžké. Zpočátku oddlužení se cítili chráněni před věřiteli. Tím, že plnili vždy v pořádku a včas, neměli problémy ani s insolvenčním správcem. S vědomím toho, že svou situaci chtějí opravdu vyřešit se občas museli hodně uskromnit a nebylo to vždy jednoduché. Občas to mezi nimi zajiskřilo „*museli jsme skousnout nepohodlí, nejeli jsme tři roky ani na dovolenou, ale ten pocit, když držíte v ruce osvobozující Usnesení je fajn.*“ Říká manželka.

Rozhovor probíhá v uvolněné a radostné atmosféře. Z reakcí manželů vyplývá, že jejich vztah insolvenčním řízením neztratil a po splnění a osvobození jsou veselí, uvolnění, občas se dokonce drží za ruce. Se všemi dětmi se pravidelně stýkají a popisují, jak společně tráví čas, nyní mají i dostatek financí na jejich plnohodnotné podporování a zajištění.

Vzhledem k tomu, že oba manželé již vstupovali do svazku zadlužení a s nějakou delší historií, byli na problémy připraveni a byli odhodláni je vyřešit. Oddlužení v tomto případě působilo vyloženě kladně na vztah obou zralejších manželů.

8 Analýza a porovnání všech kazuistik podle kladených otázek

V osmé kapitole bude vyhodnoceno, jak manželské páry formulovaly odpovědi na jednotlivé otázky. Vyhodnocení probíhá tak, že všechny odpovědi jsou shrnuty pod každou otázku zvlášť.

1. Jak probíhalo počáteční zadlužování a jakými formami?

1. V prvním případě prvotní zadlužování nevzniklo vinou manželů, byli v době devadesátých let obětí vinou zaměstnavatele vystaveni nejistotě. Museli řešit svou momentální finanční krizi a zadlužením pokrývali životní náklady.
2. V druhém případě zadlužování manželů započalo povlovně, nedokáží přesně popsat úplný počátek problémů, vyjadřují se v tom smyslu, že byt' nějaké dluhy měli, vždy je byli schopni umořit ze získávaných prostředků. Do velkých problémů se dostali až z manželova podnikání, kdy se dostal do druhotné platební neschopnosti. Dá se tedy říci, že ani v tomto případě nenesou manželé zodpovědnost sami.
3. U mladých manželů ve třetím případě je patrné, že jejich zadlužování bylo zcela bezprostřední a lehkovážné. Nijak zvlášť nad tím nepřemýšleli a vedla jen touha po droze a po uspokojení každodenních běžných potřeb, protože nikde nebyli stále zaměstnáni.
4. Manželé ve čtvrtém páru se zadlužovali každý zvlášť již za svobodna, a i potom v manželství. Své dluhy byli schopni zvládat i přes to, že jejich počínání bylo lehkomyšlné a žádný závažný důvod k vytváření dluhů neměli. Dá se říct, že si půjčovali na svou zábavu a koníčky.
5. Zadlužování probíhalo společně a současně. Bylo spojeno se ztrátou zaměstnání manžela, který se dodnes cítí být firmou u které byl zaměstnán, poškozen. Shodnou se, že svou situaci začali řešit poměrně pozdě a tím si způsobili ještě větší potíže, které vůbec nemuseli mít.
6. Do manželství vstupovali oba zadlužení a byli o tom informováni. Manželka si přinesla velký dluh za rekonstrukci bytu z předešlého manželství, manžel měl více menších dluhů, které byly často spojeny s jeho neúspěšným podnikáním.

2. Jaký byl průběh života s dluhy?

1. Jana a Antonín shodně popisují život s dluhy jako velmi obtížný, jako jejich špatné životní období provázené zdravotními obtížemi a propadání do pocitů bezvýchodnosti.
2. Druhý pár popisuje život v područí neplněných závazků jako jeden velký stres, který se podepsal na manželském životě ve všech jeho rovinách. Vedl je k dalším špatným krokům.

Vztah byl i poznamenán zakrýváním a lhaním ze strany manžela. Po provalení, jak moc je na tom pár špatně manželka uvažovala i o rozvodu.

3. Svůj život s dluhy popisují shodně jako normální, nikdo je nemohl postihnout, protože nikde nebydleli a nebyli zaměstnaní. Tíhu své situace si začali uvědomovat, až když se chtěli usadit a začít žít běžný život po léčbě, sňatku a rodičovství.

4. Z počátku manželé své závazky zvládali splácet bez větších problémů, po onemocnění manžela začala celá situace nabírat na nezvladatelnosti a na manžele byl vyvíjen enormní tlak ze strany věřitelů, což jim přinášelo pocity úzkosti a strachu, zejména manžel se propadal do depresí.

5. Oba popisují, že byl velmi náročný zejména po psychické stránce, že se často hádali. Manželka vyčítala manželovi, že není schopen zajistit potřeby rodiny, tak to začal řešit příležitostnými brigádami, které rovněž nepřinášely kýžený klid a stabilitu. Manželka dále propadala do beznaděje a depresí a děti začaly být rovněž stresované a nervózní.

6. Život s dluhy berou tak, že již byli na dluhy zvyklí, uměli s nimi žít, ale byli odhodláni je řešit. Manželka měla výčitky svědomí, za největší dluh, ale měla vizi prodeje nemovitosti, tudíž jejich život dluhy nijak nepoznamenaly ve vztahové rovině.

3. Kdy nastal okamžik uvědomění, že zadlužení je nevyhnutelné řešit?

1. Manželé se rozhodli pro osobní bankrot v situaci, kdy se cítili předlužení do té míry, že jim příjem nepostačoval ani na základní životní náklady a už neměli žádnou rezervu a ani se na nikoho obrátit o pomoc. Syn jim tehdy doporučil sociální službu, která jim vypracovala insolvenční návrh.

2. Momentem, kdy manželé využili služeb sociální sítě Kraje Vysočina, byl okamžik, kdy jim zavolal exekutor, že přijede na osobní návštěvu a bude provádět mobiliární exekuci (obecně polepovat nábytek a jiné věci denní potřeby), nebo ať zaplatí 20.000,00 Kč. Manželka se zhroutila a nebyla schopna běžně fungovat. Manžel uvažoval o tom, že si půjčí na splátku u kamaráda, ale manželka byla radikálně proti. Navštívila tedy poradnu Občanské poradny a tím započal proces oddlužení.

3. Rozhodným momentem k jejich odhodlání svou situaci uvést do normálu bylo bezpochyby otěhotnění manželky a jejich motivace přivést dítě do spořádané rodiny, kterou, bohužel, oni sami nikdy nepoznali.

4. Manželé se rozhodli řešit svou neutěšenou situaci v momentu, kdy telefonáty byly na denním pořádku a pro manžele bylo jednání soudních exekutorů a ostatních věřitelů neúnosné.

Docházelo prý i výhrůžkám zabavení vybavení bytu. Motivací bylo i možné zlepšení psychického stavu manžela.

5. Svou situaci začali řešit až když byla vydána dražební vyhláška na jejich dům, který si pořídili na hypotéku a nespláceli. Dá se říct, že svou situaci zvrátili v poslední chvíli.

6. Za zlomový okamžik považují onemocnění manželky a její pokles příjmů, kdy již nebyli schopni svoje závazky se ctí plnit řádně a včas, navíc v té době došlo ke zvýšení nákladů za bydlení.

4. Jaké byly pocity zadlužených manželů?

1. Antonín z prvního páru popisuje jako stěžejní pocit beznaděje a studu za situaci ve které se manželé nacházeli. Jeho manželka mluví o pocitu bezvýchodnosti a strachu, lituje, že kvůli těmto problémům propadla alkoholu a přivodila si zdravotní komplikace. Oba se shodli, že v průběhu osobního bankrotu se velmi uklidnili a získali potřebnou jistotu i přes to, že museli komunikovat se soudem a insolvenčním správcem.

2. Martina popisuje svoje pocity jako vztek a stud, pocit ztráty společenského statusu, lítost nad tím, jak se jejich život velmi změnil. Manžel Luboš se cítil špatně, byl naštvaný na své obchodní partnery, měl strach o tom říct manželce a zlobil se na sebe, že to dopustil. Vyčítal si, že nedokázal dětem udržet životní úroveň na kterou byly zvyklé. Po vstupu do oddlužení manželka ještě zpočátku pocítovala stud za to, že jsou v insolvenčním rejstříku, který je veřejně přístupný, ale úleva z každodenního stresu tyto pocity překryla. Luboš rovněž pocítoval zpočátku selhání, ale postupem času pocity uvádí jako úlevné a mohl se soustředit na budoucnost, která již nebude zatížena dluhy.

3. Tereza i Jan se vyjadřují shodně, že jejich pocity nebyly nikterak špatné, jejich styl života odpovídal tomu, že jsou na dluhy zvyklí a žili s nimi léta. Nyní mají pocit naděje, že budou schopni ze svých dřívějších návyků a životního stylu vybřednout a poskytnout svému dítěti standardní způsob života.

4. Věra popisuje své pocity jako smutek, lítost, že jejich situace je tak špatná, ale je odhodlaná přispět větším dílem k jejímu dobrému vyřešení. Manžel Radim své pocity popisuje jako vztek, lítost a pocit studu a bezmocnosti jakkoli pomoci situaci řešit. Má špatné svědomí, že to celé leží na manželce.

5. Manžel cítil vztek a měl pocit křivdy, dále pocit obavy a strachu se nechat zaměstnat běžným způsobem. Manželka popisuje své pocity jako strach z budoucnosti, úzkost až deprese. Bála se i o děti, které dosud studovaly.

6. Manžel měl pocit bezmocnosti, že sám ze svého příjmu již nezvládne plnit požadavky věřitelů, byť jeho příjem byl slušný. Manželka své pocity popisuje jako stud za to, že rodinu zatížila největším dluhem, navíc za nemovitost, kterou rodina nevyužívá k životu. Dále pak smutek nad svým zdravím a nad tím, že nemůže nikterak přispět k vyššímu standardu rodiny.

5. Jak proces oddlužení poznamenal vzájemný vztah manželů?

1. Vztah obou manželů se zlepšil, neměli již existenční problémy a mohli se soustředit sami na sebe a prožívat klidný podzim života.

2. Vztah mladších manželů se rovněž zlepšil, ubyly hádky, zatím nedosáhli předešlé životní úrovně, ale mají před sebou naději na nezadlužený život.

3. Jejich vztah byl dobrý po celou dobu, do manželství vstupovali se zadlužením a oba o něm věděli, postupně se se svou situací, rovněž společně, začali něco dělat, řešit jí správným způsobem. Oddlužení jim vneslo do jejich vztahu naději na lepší život, klid a tím se jejich vztah utužil.

4. Vztah v oddlužení se nijak významně nikam neposunul, celá ta situace se zlepšila v tom, že jsou více v klidu, nikdo je neupomíná, ale špatné pocity u manžela přetrvávají, i když s menší intenzitou. Manželka prokazuje velkou sílu a trpělivost.

5. V tomto případě se jedná již o ukončené řízení s tím, že manželé byli osvobozeni od nezaplacených závazků. Oba působí vesele a popisují svůj vztah jako „znovuzrozený“, užívají si finanční svobody, mohou cestovat a mají čas na sebe – i z důvodu, že děti odrostly a postavily se na vlastní nohy.

6. Proces oddlužení byl v tomto případě jako spouštěč dobrých pocitů a vylepšení vztahu, zejména proto, že je již skončený a oba manželé vnímají, že jejich vztah nabyl na kvalitě, způsobené zejména uvolněním a uklidněním.

9 Shrnutí výsledků šetření a diskuze

Závěrečná práce se zabývala zkoumáním šesti předlužených manželských párů, které byly v insolvenčním řízení. Cílem bylo zjistit, jaký vliv má zadlužování v manželství na vztah mezi manžely. Objasnit, jak se jejich vzájemný vztah vyvíjel od počátku zadlužování, přes proces insolvenčního řízení a nakonec, jaký vliv mělo na jejich vztah osvobození od nesplacených závazků. Zjistit, zda byl počáteční sociální status manželů určující pro jejich zadlužování a zda bylo důležité, kdo z manželů se zadlužoval. Analyzovat příčiny, které vedly jednotlivé manželské páry k zadlužování. Popsat i příčiny, které vedly páry do Občanské poradny v Jihlavě svůj problém s dluhy řešit. Doporučit a navrhnout poradnám občanského poradenství způsoby práce se zadluženými manžely.

Byla zvolena metoda narativních rozhovorů. Manželské páry pocházely z různých sociálních vrstev a z různých věkových kategorií. Výzkum probíhal v období dvou měsíců, s prvním a druhým párem jsem se sešla třikrát, s třetím a pátým pětkrát, se čtvrtým čtyřikrát a s šestým stačilo jedno setkání. Situace párů mohla být posuzována i z hlediska praxe poradkyně sociální služby, která manželům pomohla vyřešit jejich dluhovou situaci.

Vzhledem k jednotlivým otázkám bylo dosaženo těchto zobecňujících tvrzení:

1. Jak probíhalo počáteční zadlužování a jakými formami?

Shrnutím první výzkumné otázky může být tvrzení, že u čtyř párů bylo počáteční zadlužování způsobeno existenčními potížemi, které aktuálně neuměly jinak řešit. Z doptávání vyplynulo, že jen nejmladší manželé se zadlužovaly bezmyšlenkovitě a víceméně k uspokojení podružných potřeb zábavy a pořízení nedůležitých věcí.

2. Jaký byl průběh života s dluhy?

Páry shodně ve velké většině popisují život s dluhy jako extrémně náročný. Propadaly ro stavů úzkosti, velkého stresu i výčitek svědomí. Tyto stavy se postupně projevovaly partnerskými hádkami. U těch manželství, kde byly děti, se atmosféra v rodině podepisovala i na nich.

3. Kdy nastal okamžik uvědomění, že zadlužení je nevyhnutelné řešit?

Své odhodlání začít svou dluhovou situaci řešit všechny páry umísťují v časové ose do okamžiku, kdy všechna řešení zklamala a neviděly jiné východisko. Vždy se situace, při

které se rozhodly vstoupit do oddlužení vyznačovala nějakým výjimečně zlomovým okamžikem, kdy nebylo jiné cesty (těhotenství, denní telefonáty).

4. Jaké byly pocity zadlužených manželů?

Z výsledků dotazování u této otázky se téměř všichni respondenti shodli, že jejich pocity byly vesměs špatné, popisují celou škálu negativních emocí od studu, zlosti až po velký smutek a úzkost. S výjimkou jednoho páru, který uměl s dluhy žít, tam nastupovaly pocity naděje na zlepšení.

5. Jak proces oddlužení poznamenal vzájemný vztah manželů?

U této otázky lze tvrzení zobecnit v tom smyslu, že se u všech šesti párů vzájemný vztah obou manželů jednoznačně zlepšil a jejich život se stal lehčím, svobodnějším. Manželé při rozhovoru působili uvolněně, někteří až radostně a při srovnání s prvotním setkáním se jednalo o změnu očividnou a nezaměnitelnou.

Dotazováním bylo analyzováno, že vztah všech manželů se v průběhu jejich života proměňoval v souvislosti s ekonomickou situací rodiny. Se zadlužováním se jejich vztah rapidně zhoršoval, doprovázely ho i zdravotní problémy. Po vyřešení situace osobním bankrotem se dá říct, že vztah všech párů se zlepšil. K porovnání mohlo dojít i vzhledem k tomu, že v minulosti jsem s nimi mluvila na počátku, při vstupu do insolvence a po ukončení insolvenčního řízení. A naladění všech párů bylo viditelně rozdílné. Lze rovněž konstatovat, že je v celé situaci jedno, jak probíhalo počáteční zadlužování, zda manželé nabyly dluhy společně, nebo každý zvlášť. Dluhová situace se odráží na vztazích přibližně stejnou intenzitou bez ohledu na to, kdo dluhy způsobil. Společenský status manželů nemá na pocity jednotlivých zadlužených manželských párů žádný vliv.

Doporučení

Vzhledem k výsledkům této práce a dlouholeté praxi v dluhovém poradenství bych doporučila zvýšit osvětu mezi rizikovými skupinami obyvatelstva v Kraji Vysočina. Občanské poradně v Jihlavě bych chtěla doporučit, aby již probíhající edukační činnost v rámci finanční gramotnosti ještě více rozvíjela zejména na školách a ve spolupráci s Oblastní charitou v Jihlavě. Pokud se podaří zachránit i jedno z manželství ve kterém jsou děti, nebude dlouhodobě tato práce bezvýsledná a bude mít velký význam a dopad do životů jednotlivých uživatelů sociálních služeb.

Závěr

Cílem této práce bylo:

- Zjistit, jaký vliv má zadlužování v manželství na vztah mezi manžely.

Díličními cíli pak:

- Objasnit, jak se jejich vzájemný vztah vyvíjel od počátku zadlužování, přes proces insolvenčního řízení a nakonec, jaký vliv mělo na jejich vztah osvobození od nesplacených závazků.
- Zjistit, zda byl počáteční sociální status manželů určující pro jejich zadlužování a zda bylo důležité, kdo z manželů se zadlužoval.
- Analyzovat příčiny, které vedly jednotlivé manželské páry k zadlužování.
- Popsat i příčiny, které vedly páry do Občanské poradny v Jihlavě svůj problém s dluhy řešit.
- Doporučit a navrhnout poradnám občanského poradenství způsoby práce se zadluženými manžely.

V teoretické části byl předložen legislativní rámec manželského zadlužování a východiska finančního chování obyvatelstva, manželské páry nevyjímaje.

V praktické části byl veden kvalitativní výzkum metodou případové studie, ve které bylo podrobně zkoumáno, zda a jak se měnil vztah manželů vzhledem k jejich aktuální finanční situaci a míře zadlužení. Jednotlivé páry byly vybírány tak, aby byly jakýmsi průřezem společnosti, pocházely z různých sociálních skupin. Jednalo o podnikatele i závislé na návykových látkách. Byli to mladí lidé i senioři.

Bylo zjištěno, že zadlužování se promítá negativně do vztahu manželů zásadní měrou. Bylo analyzováno, že příčiny zadlužování spočívají v situaci, kdy všechny manželské páry dluhy řešili svou momentální životní situaci. Krom dvou párů se manželé nezadlužovali se ze zbytných důvodů (např. dovolená), ale dá se vysledovat, že muži se zadlužovali ve větší míře než manželky. Toto se dá ovšem připsat tomu, že oba muži cítili tlak na zajištění rodiny. Ve většině případů nevstupovali dotazovaní do manželství zadlužení, s výjimkou jedné ženy, která měla dluh z předešlého vztahu. Toto se dá ovšem připsat tomu, že oba muži cítili tlak na zajištění rodiny. Bylo zjištěno, že počáteční sociální status byl v tomto srovnání podružný a neměl určující vliv na budoucí dluhové problémy. Bylo objasněno, že zadlužení působí na manžele obecně velmi špatně, doléhá na ně stres, špatné pocity i úzkost, která může vyústit až

ve zdravotní problémy. Naopak úspěšné vyřešení jejich finanční krize má za následek zlepšení vztahu, a to ve všech zkoumaných případech. Bylo objasněno, že zadlužení působí na manžele obecně velmi špatně, doléhá na ně stres, špatné pocity i úzkost, která může vyústit až ve zdravotní problémy. Naopak úspěšné vyřešení jejich finanční krize má za následek zlepšení vztahu, a to ve všech zkoumaných případech. Bylo popsáno, že mezi příčiny, které páry vedlo k důkladnému řešení své situace byly stavy naprosté finanční nedostatečnosti, nemožnost zajistit základní životní potřeba rodiny a pocity bezvýchodnosti. V neposlední řadě bylo v 9. kapitole doporučeno, jak lepší osvětou a spoluprací s ostatními neziskovými organizacemi, zmírnit dopady zadlužování populace v Kraji Vysočina.

Závěrečná práce byla i zadostiučiněním a povzbuzením do další práce, bez jejího vzniku by nebylo možné nenahlédnout do nejmenších detailů jednotlivých případů zadlužení, které byly řešeny v praxi Občanské poradny. Přínosem byla zejména zpětná vazba, která je přínosem vzhledem k tomu, že sociální pracovník tak může lépe poznat hlubší souvislosti s problémem zadlužení u manželských párů a následně je lépe řešit ve své práci.

Seznam použitých zkratk

EKČR	Exekutorská komora České republiky
EŘ	Exekutorský řád
FO	Fyzická osoba
InsZ	Insolvenční zákon
MFČR	Ministerstvo financí České republiky
NŘ	Notářský řád
OSŘ	Občanský soudní řád
OZ	Občanský zákoník
SJM	Společné jmění manželů
TZ	Trestní zákoník

Seznam použité literatury

1. ARIELY, Dan, *Jak drahá je intuice: proč nás selský rozum často vede ke ztrátovým rozhodnutím*, Praha: Práh, 2011, ISBN 978-80-7252-327-6
2. ARIELY, Dan a Jeff KREISLER, *How We Misthink Money and How to Spend Smarter*, Harper Collins, 2017, ISBN 978-00-6265-122-8
3. BROŽOVÁ, Dagmar, *Společenské souvislosti trhu práce*, Praha: SLON, 2003, ISBN 80-86429-16-4.
4. DVOŘÁK, Jan a Jiří SPÁČIL, *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2011, ISBN 978-80-7357-597-7
5. ELIÁŠ, Karel, *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, ISBN 978-80-7208-922-2
6. FILIP, Miloš, *Osobní a rodinné bohatství: kam s penězi*, Praha: C. H. Beck, 2006, ISBN 80-7179-416-3
7. FINCH, Vanessa., *Corporate Insolvency Law. Perspectives and Principles*. Cambridge: CUP, 2002
8. GRAHAMOVÁ, Laurie, *Jak přežít manželství*, Praha: Ivo Železný, nakladatelství a vydavatelství, spol s r.o., 1996, ISBN 80-237-2416-9
9. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9
10. HUBÁLEK, M. a kol., *Manuál pro sociální pracovníky v oblasti insolvence*. Praha: Poradna pro občanství/občanská a lidská práva, 2011. ISBN 978-80-254-9535-3.
11. JACKSON, Thomas H. *The Logic and Limits of Bankruptcy Law*. Washington: BeardsBooks, 2001
12. KOCIÁNOVÁ, Helena, *Finanční gramotnost v kostce*, Ostrava: Anag, 2012, ISBN 978-80-7263-767-6
13. KOVÁŘOVÁ, Daniela, *Dobré manželství: 10+1 užitečných rad*, Praha: Euromedia Group, 2022, ISBN 978-80-242-8312-8

14. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Autonomie vůle v rodinném právu v česko-italském porovnání*. Brno: Masarykova Univerzita, 2003. ISBN 978-80-2103-093-0
15. MARŠÍKOVÁ, Jolana. *Insolvenční řízení z pohledu dlužníka a věřitele*. Druhé vydání. Praha: Linde, 2011. ISBN 978-80-7201-862-8.
16. MIOVSKÝ, Michal, *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006, ISBN 80-247-1362-4. s. 17
17. MUSILOVÁ, Marcela. *Případová studie jako součást pedagogické praxe*. 2. upr. vyd., UP Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. ISBN 80-244-0749-3. S. 9-10
18. NESNÍDAL, Jiří. *Kladivo na dlužníky*. Ostrava: Nakladatelství Jiří Motloch-Sagit. 1996. ISBN 80-85789-83-3.
19. NEŠPOR, Karel, *Návykové chování a závislost*, Praha: Portál, 2000, ISBN 978-80-262-0189-2
20. NOVESKÝ, Ivan a kol., *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*, Praha: Cofet, 2009, ISBN 80-254-4207-4
21. PETÝRKOVÁ Lenka, CHMELÁŘOVÁ, Pavlína, *Základy finanční gramotnosti*, Praha: Generation Europe, 2011, ISBN 978-80-904974-8-1
22. ŘEHÁKOVÁ, Lenka a kol., *Průvodce osobními financemi*, Praha: P.O.S. FACTORY, s.r.o., ISBN 978-80-260-8989-6
23. SMOLÍK, Petr. *Oddlužení v právním řádu ČR*. Praha: C. H. Beck, 2016. ISBN 978-80-7400-617-3.
24. ŠÍNOVÁ, Renáta a Ondřej ŠMÍD, *Manželství*, Praha: Leges, 2014, ISBN 978-80-7502-046-8
25. ŠUBRT, Bořivoj. *Exekuční a ostatní srážky ze mzdy a z jiných příjmů*. Praha: Wolters Kluwer, 2013. ISBN 978-80-7478-4.
26. VESELÁ, Jarmila a kol. *Insolvence 2008-2020 Data-Názory-Predikce*. Praha: Stálá konference českého práva, s.r.o., 2021. ISBN 978-80-906813-3-0
27. VRBKOVÁ, Lucie. *Už nikdy dlužníkem*. Praha: Cofert, 2009. ISBN 978-80-904396-0-3

Legislativa

28. ZÁKON č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, *ÚZ č. 1434 Nový občanský zákoník*, Praha: Sagit, 2021, ISBN 978-80-7208-920-8
29. ZÁKON č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, *ÚZ č. 1464 Občanský soudní řád, Zvláštní řízení soudní, Rozhodčí řízení, Soudní poplatky, Mediace*, 2022, Praha: Sagit, ISBN 978-80-7488-503-7
30. ZÁKON č. 120/2006 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti, ve znění pozdějších předpisů, *ÚZ č. 1465 Exekuční řád, veřejné dražby*, Praha: Sagit, 2022, ISBN 978-80-7488-504-4
31. ZÁKON č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, ve znění pozdějších předpisů, *ÚZ č. 1504 Insolvence*, Praha: Sagit, 2022, ISBN 978-80-7488-544-0
32. ZÁKON č. 358/1992 Sb. o notářích a jejich činnosti, notářský řád, ve znění pozdějších předpisů, dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-358?text=%C2%A771>
33. ZÁKON č. 140/1961 Sb. trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, *ÚZ č. 1491 Trestní předpisy*, Praha: Sagit, 2022, ISBN 978-80-7488-530-3

Články

34. MELICHAROVÁ, Dagmar, 2007, Insolvenční řízení a společné jmění manželů, *Naděje právní vědy*, **10**, str. 18-21
35. PACHL, Lukáš, 2011, Pár poznámek ke společnému oddlužení manželů v insolvenční, *Konkursní noviny*, **7**, str. 14-15

Internetové zdroje

36. Ministerstvo financí ČR, 2020, Finanční gramotnost aneb Proč se finančně vzdělávat? In: *Národní strategie finančního vzdělávání 2.0* [online], MFČR, 21. 4. 2020, dostupné z: <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/pro-odborniky/strategicke-dokumenty>

37. Insolcentrum, Profil typického dlužníka In: *STATISTIKA 2015-2018* [online], 2018, dostupné z: <https://www.insolcentrum.cz/profil-typickeho-dluznika-v-oddluzeni-2015-2018>
38. Mlčoch, Zbyněk, Úvod In: *Úvod* [online], 2009, dostupné z: <https://www.alkoholik.cz/>
39. Kurzy.cz, *Na spotřebu (CELKOVÉ zadlužení domácností (v mil. Kč)) - ekonomika ČNB* [online] 31. 1. 2023, dostupné z: <https://www.kurzy.cz/cnb/ekonomika/celkove-zadluzeni-domacnosti-v-mil-kc/na-spotrebu>
40. Ekonomika online, *Co je to dluhová past* [online] 2012, dostupné z: <https://ekonomikaonline.cz/177/co-je-to-dluhova-past/>
41. Exekutorská komora ČR, 2023, statistiky In: *Celkový počet (FO) v exekuci* [online], EKČR, 7. 3. 2023, dostupné z: <https://statistiky.ekcr.info/statistiky>